

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

54^{րդ} ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 44

3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1904

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հանրային դրամ (հմբադրական) Տ. Ա. — Կրիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը. — Օսար եղբ. «Բա-
նասեղծին սիրք». ՀէՆՐԻԲ ՍԵՆՔԻԵՎԻՉ. քարզմ. ԶԻՖԹԷ-ՍԱՐԱՖ. — Բժեկական բռնիկ:
«Քաղցկեղին դարմանումը» ՏՕՔԹ. Յ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԵՆ Կ. Տ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ. — Յիշատակ-
ներէս. «Պ. ՏՕԻԽԻ մահուան առթիւ». Տ. Ա. — Քաղաքական աշխարհ. «Ի՞նչ է Արմատան».
Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ. — Կեանքի պատկերներ. «Բաժանում մը». ՊԱՐԷՏ. — Դարունը կ'ապրեցնէ
(Բանասեղծութիւն) ՇԱԽԱՍՊ ԾԻԱԾԱՆ. — Խմբագրական Նօթք:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթերի տարեկան բաժանորդագրին է Կ. Պոլսոյ համար Բաւսուն դր. 5.
Եւ գաւառներուն համար յիսուն դր., կանխիկ վճարելի: Արտասահման 12 Յրանք կամ
5 րուսի: Թղթաստանի ծախքը Խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրու
քին չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ
հրատարակ կ'ելի ամէն շաբաթ առտու: Այն բաժանորդները որոնք պակաս քերք ստացած
են, պէտք է իսկոյն իմացնեն Խմբագրութեան: Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ առա-
կութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր:
Զի հրատարակուած ձեռագիրները ետ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍԻ մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամասշնի պայ-
մաններով:

Զեռ-ԲԷ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ
Հասցէ

درعليهده غلطهده (ماسيس) غزتهسى ادارهسى

ԽՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

Ծաղկաւոր թէյ

Թէյը, որ այսօր գրեթէ բոլոր ժողովուրդաց զխաւոր ըմպելին դարձած է, ա՛յնքան բաղաժաթիւ տեսակներ ունի որ, արդարեւ գործածողներուն համար բաւական դժուար է լաւ ընտրութիւն մը ընել: Այդ տեսակներէն մէկը Նշանաւոր են իրր թխութեամբ եւ քաղցրաբոյր. ոմանք ուր թէեւ նոյնքան թխութիւն համառ հոտ չունին, գերազանց են սակայն իրր կօշտուրիչ եւ զօրացուցիչ. վերջապէս իւրաքանչիւր թէյ իր բնորոյն յատկութիւններն ունի, որոնք զինքը կը զանազանեն ուրիշ տեսակներէ:

Սակայն կայ թէյ մը որ աւել յատկութեանց ամէնէն կրեւորները կը միացէ իր վրայ. այսինքն՝ գոյն, համ, հոտ եւ մանաւանդ կաշտուրիչ եւ զօրացուցիչ են: Գոյնը կոչուի «թէյ թիւ» մը, եւ աւել թէյն է ձաքո. Երբ թիւն որ աւել յատկութեանց ունի, կոչուի «թէյ թիւ» մը, եւ աւել թէյն է ձաքո. Երբ թիւն որ աւել յատկութեանց ունի, կոչուի «թէյ թիւ» մը, եւ աւել թէյն է ձաքո.

Թեւեղ չհարկու կը յարմարի ամէն տարիքի ու կազմութեան, ամէն կլիմայի եւ եղանակի եւ ամէն ճաշակի:

Եստիւրեւեան եւ Իսազուլեան քիյի մեծ վաճառատունը, իր բաղաժաթիւ յաճախորդաց ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, այս աւել մեծաքանակ ներածած է ձաքոնական զաւաթի մասնաւոր եւ իսկական աւափերով ու կը հրաւիրէ օգտուիլ այս առիթէն բոլոր ոմանք, որ կը փոփոքին ունենալ թէյ մը:

Համով հոտով, առողջապահիկ եւ կազդուրիչ:

Սոյն վաճառատան մէջ կան նաեւ հնդկական, չինական, Սէյլան եւ Ճապոնական նախա տեսակ թէյեր:

2 10

Ուսադրութիւն մարգայի

ՏՕԳԹ. ԲՕՐԹՈՒԳԱԼԻՍ

(Dr. Portucalis)

Նախկին ուսուցիչ Կ. Պուսոյ կայս. Բժշկական վարժարանին, անդամ Բարիդի Բժշկական համաժողովին:—Մասնադէտ արանց եւ կանանց ծննդական գործարան. ներու հիւանդութեանց:—Պատուոյ վկայագիր ունի Պէրլինի, Լոնտոնի, Բեյթալի եւ ուրիշ երկիրներու Ակադեմիաներէն:—Հնարիչ բժշկական գործիքներու եւ հեղիւսակի մասնագիտութեան վերաբերեալ գործերու:

Հիւանդ կ'ընդունի՝ Պուսոյ կողմը. կամուրջին դէմի անկիւնը, իր դարմանատան մէջ, ամէն օր կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, իսկ Բերա, Թաքսիմ, Ֆրանսական հիւանդանոցին դէմ, ամէն օր առաւօտէն մինչեւ կէս օր եւ իրիկունան ժամ 6 էւ 9 (Ը. Ե.)

7-10

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՀԵՐՃԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարեղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ դաւաղաններ եւ այլն, դիմեցէ՛ք Պոլիս Ոսկերչաց Եւական, Մեծփողոց թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 շաբաթական վճարում: Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ: Գործածուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով եւ կ'առնուին. իսկ պատուի գործողներէն՝ 100ին 15 զեղչով:

8-10

ԳԱԼԵՏԵՐԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՁԵՌՆ ԶԵՒ ՈՒ ԿՍՐ

« Ե Ի Ա »

Բարեփոխում ու նոխացած

ՆՈՐ ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ լայն առաջ
մշակ դիրքով՝ գեղակերպ կափարիչով
ու ապակե կաշվով։ Կը պարունակէ 28
վիճակներով առաջադրու մէջ 140 իւր
օրինակներ ու պատկերներ, որոնք կը
ներկայացնեն զանազան հագուստներ ՉԱ.
ՓԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԱՄԵՐ ձեւերու կերպը,
ինչպէս կարճ, պարզ, կրկնազարդ
կրկին, յատուկապէս, եռակնազարդ ի-
րանազգեստներ՝ ուլ եւ ուլ կաշվու-
թեանց պէսպիսութիւններ, թեւեր քը-
ղանցքներ, վոյսններ, ժագերներ, բալ-
թոններ, պոլիքո, ֆիկարո եւ զուսֆ թիկ-
նազգեստներ, ռուսական եւ շուստար-
կան ձեւով չափիկներ, օձիքներ եւն.,
եւն., եւ 182 էջերու մէջ յառակ կերպով
բացատրուած են անոնց ձեւերու եւ կա-
րելու կերպերը։

Իսկ առանձին 40 ասուար էջերու մէջ
գրուած են 1100 իւր չափ արհեստագիտ-
կան ու տնտեսական բաներ՝ քառորդ դարէ
մը աւելի ժամանակամիջոցին ճշգրտուած,
եւ անոնց դէմ նշանակուած են բուրժ.
Ֆրանս. իսպ. յունար. եւ ընթերցողին

դիւրութեամբ համար ալ ինչ ինչ բռնե-
րու աղուաղանակները դրուած են փա-
կագծի մէջ։

Այս նոր գործը իր նախորդները կը
գերազանցէ գործնական առաւելութիւն-
ներով՝ որ է ճիշդարձեւումն առանց կա-
րաքաժիցի պատրաստելու։ Կեանապէս
ձեւի ու կաշի ուսումը թէ՛ ուսուցանողին
եւ թէ ուսանողին համար ամեն դժուա-
րուարութիւն միանգամ մեղ միտ բարձր-
ւած է։ Մէկ քսուքով ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ ԴԱ-
ՍԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԸՆ Է։

Գին 30 դր., թղթատարի ծախքով 35։

Կեդրոնապահըն է Կ. Պոլիս

Մեծ Նոր խան

Վերի յարկ, թիւ

2—5

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱՐՐԻԵԼԵԱՆ

ԱՅՐԱՆ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՅ ԹԻՒ 300

Կալաթա-Սէրայի Լիսէին դէմ

Դե. եւ. Շբ. օրերը առաւօտեան կանու-

խեն մինչեւ իրիկուան մ. 11½

Բե. Դե. Ուր. օրերը 6 ժամ մինչեւ 11½

Երակի օրերը ժամադրութեամբ 9—1

ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Գորգի մաքրութեան եւ նորոգութեան

(Դրանքնեակ՝ Մանուս—փաշա, Թարագճը-
լար, Մեծ Նոր Խանի կից, Թ. 37)

Այս հանրածանօթ գործարանին մէջ կը
աւարտուին աղաւթած եւ փոշոտ թէ՛ մետք-
սէ եւ թէ՛ բարդէ՛ մէջն տեսակ ընտիր գոր-
գեր, քիմիական գեղարդից միջոցաւ, առանց
որ եւ է արտա կամ հեաք ձգելու։ Ընդ-
հակառակը, բոլորովին նոր երեւոյթ մը
կ'առնեն այս գործարանին մէջ մաքրուած
գորգերը։

Ունի նաեւ առաւելութիւն մը նոր գոր-
գերու վրայ, այն է թէ՛ այս գործարանին
մէջ մաքրուած գորգերը գերծ կը մնան ցե-
ղերու (կիւլէ) կեր ըլլալէ։

Կը նորագոյն նաեւ օրեւէ կերպով վնաս-
ուած գորգեր։

Սոյն գործարանը կը ստանձնէ նաեւ
պարտաւոր նոր գորգեր, ինչ մեծութեամբ
ու ճաշկով որ ուղղուի։

Թանձարարութիւնը պէտք է ուղղուին
գրանցեալը։

Դիւրամտալիլ պայմաններ,

5—10

Ա.ԴԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԱՏԱՌԱՏՈՒՆ

Ամեն տեսակ քօնաֆիլի ապրանց

Մեծ—Շուկայ, Գիւրգէնէրու դրան կից, Թ. 41—43

Նայնպէս, արանց եւ կանոնց ճաշկաւոր
հովանոցներու վաճառատուն, Պոլիս, Սուլ-
թան—Համամ, Միտիլի Դրամատան դէմ
թիւ 58։

Սոյն երկու վաճառատուններուն մէջ
գտնուած ապրանքները, թէ՛ թօհաֆիլի
վերաբերեալ եւ թէ՛ արանց զգալիանց յա-
ռուկ հովանոցներ, իրենց գեղեցիկութեան
կը միացնեն ապկունութիւն, եւ դիւրամա-
լիլի գիններու առաւելութիւնն ալ կ'ընծայեն
հասարակութեան։

Աղամ վարդեան մեծապէս գոհ
թողուցած է իր բազմաթիւ յաճախողները։
Կ'արժէ որ Շուկայ ելլող մէջն ընտանիք
այցելէ անգամ մը այս երկու վաճառատուն-
ները՝ եղանակին պէտքերը հագալու համար։

5—10

ՀԻՒՆԴՈՒԹԻՈՒՆԷ ՎԵՐՋԸ՝ ԶՅՐՈՒԹԻՈՒՆ

Երբ տենդեր և երկայն հիւանդութիւններ և անհանգստութիւններ որոնք մարմինը տկարացուցած և ընդհանուր անզօրութեան մէջ ձգած են, ի հարկէ մարդու զօրացուցիչ բանի մը կարօտ է որ զինքը շուտմը կառարեալ առողջութեան հասցընէ:

SCOTT'S EMULSION

աշխարհիս մէջ առաջին կարգի զօրացուցիչ դեղ մըն է և իրեն հաւատարմ չիկայ: Ասիկայ թէ անորժակ կուտայ և թէ մարտողութիւնը կը շտապէ. Մարմինը կը զարգացընէ և նոր հարուստ արիւն կուտայ, կենսաղութիւնը կը վերականգնէ և հիւանդութեան դիմադրելու համար ընդհանուր դրութեան զօրութիւն կուտայ: Ըստթի Բաղադրութիւնը թէ կերակուր և թէ դեղ է, և տկարացած դրութեան մը կարօտ եղած միս և զօրութիւնը առատապէս կը մատակարարէ. և անոր անհամար օգտակար դործողութիւնները ստուգել զարմանալի են: Անտարակոյս մեծ վտանքի մէջէ գրութիւնը երբ միս և զաւալ կը կորսնցնէ և հետեապէս շուտմը աշխարհ կը տկարանայ որ հիւանդութիւններու դիւրաւ զոհ կ'ըլլայ:

ԸՍԳՕԹԻ ԲԵՂԸԹՐՈՒԹԻՈՒՆ

Ըստ իր կերակուրներու զօրութիւնը կը պարունակէ, որ յի վտանգումը կը դադրեցնէ և առողջատես միս կը կազմէ: Ընդ միշտ վարդագոյն փաթեթի մը մէջ և վրան այս պատկերով կը գտնուի:

Հեշերու վրայ ասոր ուշադրութիւնը ընել պէտք է:

25

Բոլոր բեղադրութիւնը և բեղադրութիւնը ինքնին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

(AGENDA INTERNATIONAL)

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ 1905 ՏԱՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՐԲԵՐԷՆ, ՀԱՅԵՐԷՆ, ՊՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ

Գիճ

Պարզ Կազմ,

3 ՂՐՈՒՇ

Անգլ. Լաթսկազմ,

5 ՂՐՈՒՇ

Ոսկեգոծ Կաշեկազմ,

8 ՂՐՈՒՇ

ԿԸՂՏՆՈՒԹ

Կ. Պոլսոյ եւ գաւառաց բոլոր Իրաւաւաններու եւ Թղթաւաւաններու իմ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ, ՊԱՅՊԼ-ՀԱՌԻՉ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Մեծաբանակ զնողներուն գոհացուցիչ գեղջ

ՄԱՍԻՆ

54^ր ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ

ԹԻԻ 44

3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1904

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՐԱՄ

Եկեղեցապատկան ու դպրոցապատկան դրամներու պահպանման ու ապահովութեան մասին Տնտեսական Խորհուրդին տուած վերջին որոշումը, որ հաստատուեցաւ Աղգ. Վարչութեան, այն հիմնական կարգադրութիւններէն է որոնց գործադրութեանէն բարեարարութիւններ միայն կրօնապետին՝ հանրային տեսակէտով:

Այդ որոշումը կարելի է ամփոփել սա. պէս. — Կարգ մը անհատներու քով կը գտնուին եկեղեցիի ու դպրոցի վերաբերող գումարներ որոնց հետքը կրնայ ըլլալ որ մոռցուի ժամանակին հետ, և կամ այդ անհատներու մահուան պարագային՝ ժառանգորդները իբրեւ իրենց սեպականութիւնը նկատել ուզեն, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ, Արդ, այս տեսակ վնասաբեր պատահականութեանց առաջքը առնելու համար, շատ գործնական ու բանաւոր միջոց մը ցոյց կուտայ Տնտեսական Խորհուրդը, այն է՝ այդ կարգի դրամները Պանքաներու յանձնել որոնք կընդունին մեծ կամ փոքր ո՛ր և է գումար, Պատրիարքարանի և կամ անոր կողմէ ցոյց տրուած եկեղեցական, կրթական կամ բարեգործական հաստատութեանց անունով:

Եթէ, — ըսենք անցողաբար, — Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանին պատկանող կառնուր գումար մը, որ Քրէտի Լիօնէն կը գտնուի, դատի տակ է այսօր՝ պատճառն այն է որ Հ. Մանուէլ Վրդ. Բաջունի, իր կենդանութեանը, հեռատեսութիւնը չէր ունեցած այդ աւանդը արձանագրելու Միթիթարեան Միաբանութեան անունին, այլ իր անհատական անունովը թողած էր զայն,

թերեւս չի կանխատեսելով թէ մահը վրայ պիտի հասնի: Մեր Տնտեսական Խորհուրդին առաջարկածը՝ ճիշդ այս տեսակ դժուարութեանց եւ կնճիռներու առաջքը առնելու բնութիւն ունի, քանի որ դրամները անհատներու անունով չէ որ պիտի յանձնուին այս կամ այն դրամատան, այլ իրենց պատկանած հաստատութեան անունով: Եւ այս տեսակէտով, լաւագոյն է որ օրինական փոքր տոկոս մը միայն բարդուի աւանդ ձգուած գումարին վրայ, բայց միշտ, պէտք մը ներկայացած ատեն դանձելի ըլլայ, քան թէ անուանական մեծկով տոկոսներ տրուին անհատներու կողմէ, որոնք հարկաւ կը գործածեն զանոնք, բայց ի պահանջել հարկին՝ դանձումը տարակուսական մնայ:

Աւելցնենք նաեւ թէ Տնտեսական Խորհուրդին որոշումը միմիայն կեդրոնին չի պատկանիր, այլ դաւառային հաստատութեանց ալ, քանի որ դաւառային կարեւոր քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր ունին Կ. Պոլսոյ դրամատունները. հետեւաբար պէտք չիկայ որ ժամուն կամ դրոցին պատկանող դրամը գեղացի չօրպաճիններուն քով մնայ, Թաղականի կամ եկեղեցականի հանգամանքով: Պանքայի մը մասնաճիւղը լաւագոյն կերպով կրնայ պահել զայն և անձեռնմխելի:

Եթէ ճանչցած չըլլայինք Տնտեսական Խորհուրդի անդամներուն, և մանաւանդ անոր յարգելի ատենապետին՝ Դէորդ Էֆ. Ասլանեանի համեստ բնաւորութիւնը, տեղն էր շնորհաւորական արտայայտութիւններ ուղղելու՝ իրենց այս հոգածութեանը և դժբախտ ըմբռնումին համար: Բայց տրուած

որոշումը ինքնին բաւական պերճախօս է և անկէ քաղուելիք օգուտները՝ բաւական ցայտուն: Ձեռք բերուելիք արդիւնքը ինքնին պատուոյ տիտղոս մը պիտի ըլլայ այդ մարմնին համար որ, ասկէ առաջ ալ, տարիներէ ի վեր հաշիւ չի տուող Թաղական Խորհուրդներուն պայմանաժամեր տուաւ և խիստ հրաւերներ ուղղեց Պատրիարքարանի միջոցաւ:

Ներկայ որոշման դործադրութիւնը աւելի մեծ ու համբերատար աշխատութեան մը կը կարօտի, առանց որու մեռեալ տառ կը մնայ: Կարելի չէ բնաւ տարակուսիլ թէ Տնտեսական Խորհուրդը, առաջին քայլը առնելէն ետքը, պիտի ընկրկի այդ աշխատութեան առջև, ի հարկէ աջակցութեամբ Ազգ. Պատրիարքարանի: Իրենց տրամադրութեան ներքեւ գտնուած եկեղեցապատկան կամ դպրոցապատկան դրամը Պանքայի մը յանձնելու մասին՝ վարանողներ, առարկութիւն յարողանողներ, ձգձգողներ կրնան գտնուիլ, ծանօթ ըլլալով մարդկային տկարութիւնը

դրամի մասին, բայց Պատրիարքարան ու Տնտեսական Խորհուրդ պիտի դիտնան խօսք հասկցնել այդպիսիներուն:

Տ. Ա.

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ԳՈՐԾԵՐ

Ս. Հայրապետը տարեկան 10,000 ռուպիի զեղչելու է Գէորգեան շէմարանի ուսուցիչներուն ու պաշտօնեաներուն ամսականներէն և այլ ծախքերէ, Մայր Աթոռի նիւթական անձկութեան պատճառաւ:

* * Օրաթերթերը կ'արտատպեն Բեդերսպուրկէ նոյնմը. 11 թուականով Քեօլմիսի Զայթուցիի ուղղուած հետեւեալ հեռագիրը. «Սիմֆէրօօլէ տունուած լուրի մը նայելով, կատարելապէս հին օրինական իրաւունք տրուեր են Հայոց դպրոցական վարչութեան մէջ: Կըսպասուի որ ի մօտոյ բարձունք ամէն արդելք՝ Ռուսիոյ Հայոց եկեղեցապատկան կալուածներուն վրայէն»:

ԱՆՄԱՂԱԹԵԱՆ ՏԵՆՁԸ

(ԿՐՕՆԱՅԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾ)

Լուրթ երկինքէն մաղուած լոյսին մէջ հեռուն՝
Լոյս—խորհուրդներ սուրբ օծութեամբ մ'առլըցուն,
Իրենց քաշեն մեր հոգիներն անդադար
Որք անհունին տենչովը միշտ կը զեղուն:

Լոյս—խորհուրդներ սուրբ օծութեամբ մ'առլըցուն
Նրկրի կեանքին օձտող ճամբան կը յեռուն,
Եւ անողոք գայթումներէն նողկալի
Կըթոտ քայլերը մարդոց զերծ կը թողուն:

Իրենց քաշեն այդ խորհուրդները փաղփուն
Հանջքերու տակ պահուած լոյսին հուրքն անհուն,
Սեռն սիրոյ համբոյրներով անձկագին
Մրմնջելու անմահութեան սուրբ անուն:

Եւ անհունին տենչովը անոնք որ զեղուն
Ու սուղուին յորդ կաթու մովը այդ արբուն,
Դոյզն կրթիմ մ'իսկ չեն անոնց արդարեւ
Ո՛չ միջոցը ոչ իսկ խաւարն ամպերուն:

ԵՂԻՇԻՆ՝ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՕՏԱՐ Է.ՋԵՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԻՆ ՍԻՐՏԸ

Լիալունի սքանչելի գիշեր մը. մեծ ու իմաստունն Գրիշնա, երկար ու խորունկ անըջանքէ մը արթննալով, ինքնիրենը սապէս խօսեցաւ.

— Միշտ այնպէս կարծած եմ որ, երկիրի վրայ ստեղծագործուած լաւագոյն ու գեղեցկագոյն բանը մարդն է. բայց պէտք է խոստովանիմ որ սխալած եմ եղեր. Հոսկէց ահա կը տեսնամ լոգիսի ծաղիկը որ կ'երերտըկայ գիշերային գեփիւռին շունչին տակ. ինչչափ գերազանց է անոր գեղեցկութիւնը՝ բաղդատաբար միւսներուն, իր տերեւները ահա կը բացուին գիշերուան դշխոյին արծաթաղօծ նշոյլներուն տակ և ես նայուածքս չեմ կրնար հեռացնել անկէց... Չէ, ատոր նման բան չիկայ աշխարհիս երեսը, աւելցուց հառաչանքով:

Յետոյ, կարծես յանկարծական որոշումէ մը ներշնչուած.

— Ինչո՞ւ համար, ես, չաստուած մը, չի ստեղծեմ էակ մը որ մարդկութեան համար ըլլայ այն՝ ինչ որ է լոթիւսը ծաղիկներուն մէջ: Այո, ըսածիս պէս թո՛ղ ըլլայ, ի խնդութիւն բոլոր երկրային էակներուն: Լօթիւս, անբաղդատելի կոյսի մը փոխակերպուէ՛ և առաջքս եկո՛ւր:

Ջուրը խռովեցաւ իսկոյն այնպէս՝ ինչպէս պիտի սարսուար եթէ ծիծեռնակի մը թեւը եկած հոգիւս ըլլար իրեն, գիշերը աւելի թափանցիկ դարձաւ, լուսինը քաւելի սաստիկ փայլով մը պսպղաց, գիշերային թռչուններու երգը աւելի թեթեւօրէն թօթափեցաւ, և յետոյ ամէն բան լռութեան ծոցը թաւալեցաւ... և հրաշքը կատարուեցաւ. Գրիշնայի առջև լոթիւսը երևան եկաւ մարդկային ձև առած:

Չաստուածը ինքն իսկ հիասքանչ մնաց անոր առջև.

— Լիճին ծաղիկն էիր մինչեւ հիմա. ասկէ վերջը մտածումներո՞ւս ծաղիկը եղիր եւ խօսէ՛:

Եւ կոյսը խօսեցաւ այնչափ մեղմօրէն որ թեթեւաշունչ շրջիւնը պիտի կարծէիր լսել լոթիւսի թերթիկներուն՝ որոնց հազիւ հպած է ամառնային գեփիւռի մը համարոյրը:

— Տէր իմ, դուն գիտ կենդանի էակի մը վերածեցիր. ի՞նչ տեսակ բնակարան պիտի յատկացնես ինծի, Մի՛ մոռնար միեւնոյն աստե՛ն որ, հովին ամէն մէկ շունչը կը դողդղացնէր ինծի եւ տերեւներս գոցելուս պատճառ կ'ըլլար: Միշտ կը վախնայի մրրիկներէն եւ տեղատարափներէն, փայլակէն ու որոտումէն. կը սոսկայի նոյն իսկ արեւին հրատապ ճառագայթներէն: Հակառակ կերպափոխութեանս, պահած եմ նախկին խառնուածքս եւ կը վախնամ երկիրէն ու բոլոր հոն գտնուած բաներէն: Ո՛ւր բնակութիւն պիտի որոչես ուրեմն, ինծի համար, Տէր իմ:

Գրիշնա աչքերը վերացուց դէպ ի երկնային համաստեղութիւնները, վայրկեան մը խոկաց եւ յետոյ հարցուց.

— Կուզե՞ս լեռներուն կտտարը բնակիլ:

— Տէր իմ, հոն ձիւն կայ ու սառնամանիք, կը վախնամ:

— Լա՛ւ ուրեմն. ալիքներուն մէջտեղը, բիւրեղէ պարանք մը կառուցանել տա՛ր քեզի համար:

— Ովկէանին խորութիւններուն մէջ օ՞ձե՛ր ու հրէշներ կան ծածկուած. կը վախնամ, Տէր իմ:

— Կուզե՞ս երթալ անծայրածիր սթէքսներուն մէջ:

— Օ՛հ, Տէր իմ, ուրականները և փոթորիկները վայրենաբարոյ հրոսակներու պէս աւեր ու քանդ կ'ընեն սթեքները:

— Ի՞նչ ընեմ ուրեմն քեզի, մարմնացեալդ դու ծաղիկ: Էլլօրա՛ի քարայրներուն մէջ սուրբ ձգնաւորներ կան բնակող... Կուզե՞ս դուն ալ անոնց պէս, աշխարհի ամէն աղմուկէն հեռու, ժայռերու ծերպերուն մէջ հաստատել բնակութիւնդ:

— Հոն չատ մութ է, Տէր իմ:

Գրիշնա քարի մը վրայ նստեցաւ և գլուխը խոնարհեցուց ձեռքերուն մէջ. Կոյսը ոտքի վրայ մնաց անոր առջևը, ահաբեկ ու դողդոջուն:

Եւ սակայն, արշալոյսը իր մեզմանշոյլ պայծառութիւնովը սկսած էր գեղերփնել երկինքին երեսը: Լիճին ջուրերը, ուրմաւե- նինները, ու պամպուկի խութները ոսկեզօծ ցոլեցնող փողփողեցան. կապտափետուր կը- ռունկները, պէնկալիկները, ճերմակ տառեղ- ները, խմբովին, լիճին շուրջը, իրենց առա- ւօտեան երգը եղանակեցին. անտառին. մա- րապուշները ու սիրամարգները պատասխան տուին անոնց և միեւնոյն վայրկեանին, երկ- նոյնին երգակցութեան մը նման, մարդկային ձայնի մը ու լարաւոր նուագարանի մը ներ- դաշնակ շեշտերը լսուեցան:

Քրիշէնա արթնցաւ և գլուխը վեր առ- նելով.

— Վալմիքին է, բանաստեղծը, որ ար- շալոյսը ողջունելու ելեր է:

Շատ չանցած, կենները ծածկող վար- դագոյն ծաղիկներուն վարագոյրը երերաց և լճակին եղերքին վրայ Վալմիքի երեւցաւ:

Կերպարանափոխուած լօթիւսը տեսնալուն պէս, ան՝ սաղմոսերգութիւնը դադրեցուց: Կոնաձև ու լարաւոր նուագարանը սահեցաւ ձեռքերէն, թեւերը թռալեցան մարմինին քովը ի վար և ինք, կանգ առաւ, մէկէն ի մէկ, առանց տեսնալու, անշարժ, իւր թէ մեծն Քրիշէնա զինքը արձանի փոխակերպած ըլլար:

Չաստուածը՝ հիասքանչ իր ստեղծագոր- ծութեան հանդէպ, ըսաւ անոր.

— Ինքզինքիդ եկուր, Վալմիքի, և խօսէ՛:

— Կը սիրեմ:

Ան մինակ բառն էր որուն իմաստը կը հասկնար և միակը՝ զոր կրնար արտասանել այդ պահուն:

Քրիշէնաի դէմքը մէկէն ի մէկ, լուսա- փայլեցաւ:

— Չմայլելիդ դու կոյս, այս աշխարհիս վրայ քեզի արժանի օթեւան մը գտայ. դնա՛, տեղաւորուէ՛, բանաստեղծին սիրտին մէջ:

Եւ Վալմիքի, անգամ մըն ալ կրկնեց.

— ... Կը սիրեմ:

Ամենազօր Քրիշէնաի կամքը, չաստուա- ծին կամքը, առաջնորդեց կոյսը դէպի բա-

նաստեղծին սիրտը, զոր ինք անոր յատկա- ցուցած էր և զոր բերեղի մը թափանցիկ վիճակին էր վերածած:

Ամառ օրուան մը պէս հանդարտ, կոյսը մտաւ ներս այն սրբավայրէն որ իրեն էր սահմանուած: Բայց, երբոր Վալմիքիի սիր- տին ծալքերուն մէջը նայեցաւ, անձկութեան անսահման զգացում մը սեղմեց զինքը. կար- ծես սառնաշունչ ձմեռուան մը անպաւորու- թիւնը կունենար. գոյնը նետեց:

Եւ Քրիշէնա չափազանց զարմացաւ ատոր վրայ.

— Մարմնացեալդ դու ծաղիկ, բանաս- տեղծին սիրտէն ալ կը վախնաս:

— Տէր իմ, վրայ բերաւ կոյսը, աս ինչ տեսակ տեղ է որ յատկացուցիր ինծի: Այս միակ սիրտին մէջ, կը տեսնամ միեւնոյն ա- տեն, լեռներուն ձիւնապատ դագաթները, այլանդակ էակներով լեցուն, ջուրերուն խո- բութիւնները, մարկայոյդ ու յորձանուտ ըս- թեքները. և Էլլօրաի խաւարչուտ խոռոչ- ները. հարկա՛ւ թէ կը վախնամ:

Բայց իմաստուն ու բարեսիրտն Քրիշէնա յարեց.

— Մի՛ վախնար, մարմնացեալդ դու ծա- ղիկ. եթէ Վալմիքիի սիրտին մէջ ձիւնա- կոյտեր կան, դուն ալ անոնց համար, գար- նանային զաղջ շունչը եղիր և հալեցո՛ւր դա- նոնք. եթէ խորունկ ջուրեր կան, անոնց մարգարիտը եղի՛ր. եթէ ամայի սթեքներ կը տեսնաս, երջանկութեան ծաղիկներ՝ սփռէ հոն. և եթէ անոր սիրտին մէջ, Էլլօրական մույլ խորշերու հանդիպիս, տոյդ խաւարները լուսաւորելու կոչուած արեւի ճառագայթը նայէ որ ըլլաս:

Եւ Վալմիքի, որ այդ միջոցին, խօսելու կարողութիւնը գտած էր նորէն, աւելցուց.

— Եւ օրհնեալ ըլլաս:

ՇԷՆԻԻՔ ՍԵՆՔԻԷՎԻՔ

Քարգմ. ՉԻՅԹԷ-ՍՍՐԱՅ.

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ

(Պ. ՏՕԼԻՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ)

Քսանդրոս տարիներու երկար անջրպետով մը բաժնուած ուսանողական կեանքի յիշատակներու շարք մը կուգայ պաշարել միտքս, երբ օրուան լուրերու կարգին կը կարդամ կայս. Լիսէի Դեր-Տնօրէն Պ. տ'Օլիսի մահուան լուրը, կենսագրական ծանօթութիւններով: Յիշատակներ, որոնց հանրային տեսակէտով չահեկանութիւնը հոն կը կայանայ որ կը պատկանին մեր այսօրուան կարող փաստաբաններէ շատին, ինչպէս նաեւ դատաւորական պաշտօն վարողներէ ոմանց որոնք 1876էն 80 իրենց իրաւաբանական ուսուցիչներուն գլուխը ունէին Պ. տ'Օլիսը, իբրեւ դասախօս Droit romainի և վերակացու Լիսէի մէջ հաստատուած այդ համալսարանական դասախօսութեանց, Դրուեցաւ արդէն թէ 1881ին էր որ իրաւագիտական դասընթացքը, ուսանողներուն դիւրութեան համար, փոխադրուեցաւ Պոլսոյ կողմը, Դատական պաշտօնատան յարակից շէնք մը, որ եղաւ արդի իրաւագիտական բարձրագոյն վարժարանը: Այս փոխադրութեան նախընթաց տարին, 1880ին, գացած էի ես ինքս ալ արձանագրուիլ իրաւաբանական ունկնդիր-ուսանողներու շարքին մէջ որ ինքնին մեծ թիւ մը չէր կազմեր, և երկրորդ ու երրորդ տարեշրջաններու աւարտողներուն հետ հազիւ կը հասնէր յիսունի: Նոյն տարին իրենց վերջին քննութիւններն անցունելով՝ իրաւագէտի վկայական ստացողներուն մէջ կը գտնուէին Յովհ. Էֆ. Թորոսեան, Մարգար Էֆ. Ունճեան, Յարութիւն Էֆ. Մոստիկեան: Լիսէի միեւնոյն յարկաբաժնին մէջ՝ ճարտարագիտութեան տեսական ու գործնական դասախօսութեան ճիւղ մըն ալ կար որուն ուսանողներուն առաջիններէն ու յաջողագոյններէն էր Դրիգոր Էֆ. Ղօհրապ որ այդ թուականին չէր մտարեբեր թէ, ingénieurի վկայականը ստանալէն քիչ ետքը

իրաւաբանութեան հետեւելու բաղձանք պիտի զգայ՝ փաստաբան ըլլալու համար, ինչպէս այս կամ այն ուսանողներն ալ չէին երեւակայեր թէ փաստաբանութեան պատրաստուելու պահերնուն՝ ուրիշ ասպարէզներու պիտի յարին: Այդ միակ տարուան շրջանէն, որքա՛ն ծանօթութիւններ որոնք ժամանակին հետ մոռցուեցան կամ ամբապնդուեցան, ուսանողական կեանքի ու աշխատութեան շուարթ յիշատակներով: Շատերնիս գիւղեքէն կուգայինք, առտուն կանուխ, հետիոտն, դասագիրք ու դասատետր ուսընդամուտ, որոշուած ժամուն գիրար գտնելով ընդարձակ դասասրահին մէջ որուն բեմին վրայ կ'ողջունէինք յանկարծ երեւումը Պ. տ'Օլիսի. այնչափ յուշիկ քայլերով ներս մտած էր, որ չէինք իմացած ունաձայնը: Եւ ահա, խոր լռութեան մէջ, կըսկէր խօսիլ իր վճիռ ֆրանսերէնովը, իր հմտալից պարբերութիւններովը որոնք, նոյն իսկ առանց նօթագրութեան, կը դրոշմուէին մեր թարմ և ուշադիր միտքերուն մէջ: Պ. տ'Օլիսի դասախօսելու եղանակը, որ conference մըն էր գրեթէ, ձգողական բան մը ունէր, և կըզձայնէր որ երկարէր. բայց ինքը, մէթոդիկ և ճշդապահ մարդ, ժամացոյցին սլաքը որոշուած կէտին հասնելուն՝ կամփոփէր վերջին բառերը ու իր աթոռը կը թողուր յաջորդին՝ Պ. Քառօի: Հակադրութեամբ մը, որ հաճոյք կը պատճառէր ուսանողներուն, այս վերջինը՝ որ իրաւագիտական իմաստասիրութիւն կ'աւանդէր՝ նոյնքան երիտասարդ էր որքան առաջինը տարէց, — երկուքն ալ հարազատ ֆրանսացի ու Բարիզցի, բարձր կրթութեան տէր ու վկայեալ իրաւագէտ:

Կային ղեռ բաւական թիւով դասաւանդութիւններ և կարող ուսուցիչներ որոնց տարտամ յիշատակներուն մէջէն յստակօրէն կը ցցուի Պ. տ'Օլիսի պատկանելի ուրուագիծը, իր բարձր և ուղիղ հասակը, որ չէր կըսած մինչև վերջին օրերս՝ քառորդ դար ետքը, ինչպէս, հակադարձաբար, քառորդ դար առաջ ալ ճերմակ էր մօրուքը: Պ. տ'Օլիս՝ ուսանողներուն անունը ու մականունը, մանաւանդ զժառարանչիւնները,

սխալ արտասանելու թերութիւնը միայն ունէր, այնպէս որ անոնցմէ չստեր՝ այլափոխուած կ'արձանագրուէին ֆրանսացի բրոֆէսէօնին նօթատետրին մէջ ու այնպէս կը կանչուէին պատասխանելու, եռամսեայ քննութեանց միջոցին: Բայց ինքը այնքան լուրջ և բարեհամբոյր անձ մըն էր, և այնպէս հայրական պատկառելի չուք մը կար վրան, որ ո'չ ոք քմծիծաղ կուենհար:

Միջօրէին, դասախօսութիւնները կ'աւարտէին և ունկնդիր — ուսանողներս կը ցրուէինք մէյ մէկ կողմ, — ումանք փաստաբանի գրասենեակ ու յետոյ դատարան՝ գործնական ուսումնասիրութիւններ կատարելու, և ումանք՝ զբաղելու որ և է գործով մը զոր գտած էին իրենց առօրեայ ծախքերը թեթեւցնելու համար:

Իմ մասին, նախասիրութիւն տուած էի տարէց հայ փաստաբանի մը գրասենեակին ուր ֆրանսերէն ճիւղին գրագրութիւնը կ'ընէի, մասնաւորապէս օրինական գրութեանց խմբագրութեան վարժուելու համար, ինծի ընկեր ունենալով երիտասարդ մը որ նոյն աշխատութիւնը կը կատարէր օսմաներէնի մէջ: Երկուքս ալ մտադրած էինք փաստաբան ըլլալ: Տխուր, մեղամաղձաց տղայ մըն էր ինքը, առանց ընտանիքի, առանց պաշտպանի, որ չարաչար աշխատութեամբ կը յուսար պապագայ մը պատրաստել իրեն: Տարի մը ետքը թողուցինք այդ գրասենեակը և շատ չանցած՝ իրարու հետք ալ կորսնցուցինք: 1902ին, — այդ թուականէն գրեթէ քսան տարի ետքը, — առտու մը, Մասիս խմբագրութեան հասցէին թղթաբերին բերած յօդուածներուն մէջէն հատ մը, բարակ թուղթերու վրայ և մաքուր գիրով ու գեղեցիկ ոճով գրուած, ուղղորութիւնս գրաւեց. արագօրէն կարդացի ծայրէ ծայր ու տպաբան յանձնեցի. գաւառային ընտանեկան կեանքէ նօթովէպ մըն էր և «Շահարիկ» գրական ծածկանունը կը կրէր, — ա'ն զոր ետքէն հարցման մը առարկայ ըրաւ Զիֆթէ-Սարաֆ այս էջերուն մէջ:

Բայց ո՞վ էր Շահարիկ: Յօդուածին անշատ թերթերէն զատ, երկտող մըն ալ ելաւ

պահարանին մէջէն, յօդուածագրին իսկական ստորագրութիւնը ու հասցէն պարունակող փաստաբանական գրագրութեան վաղեմի ընկերս էր, գաւառի մը անկիւնը դասատու եղած, ուր Մասիսը տեսնելով դիպուածաւ և նշմարելով թէ ես ալ, իրեն պէս, փաստաբան չէի եղած, աշխատակցիլ ուղեր էր խմբագրած թերթիս: Երկուքս ալ մէյմէկ աւանկակալի, չըսելու համար յուսախաբութեան, առջև կը գտնուէինք:

Վերադառնալով Լիսէի իրաւարանական դասախօսութեանց յիշատակներուն, գիւղերէն եկողներուն համար՝ նորին ու դեղեցկին հրապոյրը ունէր Բերան, որուն մայթերուն վրայ իրենց քայլերը կը դանդաղեցնէին է'ն երիտասարդները, ապակափեղկերուն առջև կենալով, պատուհանները դիտելով և անձկութեամբ կարդալով թատերական ծանուցումները որոնց փայլուն ներկայացումները կ'երեւակայէին գիշերը, իրենց աշխատութեան խուցին անկիւնէն: Եւ եթէ չեմ սխալիր, այդ օրերուն մէջ կամ այդ օրերու յիշատակներուն տգաւորութեամբ էր որ Գ. Զօհրապ գրեց իր առաջին վէպը, Անհետացած սերունդ մըն:

Պ. տ'Օլիսի մահը անակնկալօրէն արթնցուց մտքիս մէջ ութսունական թուականներու այդ իրաւարանական դասախօսութեանց և անոր հետ խառնուած կեանքի մը յիշատակները որոնք աւելի՛ լայն ու աւելի՛ խորունկ ըլլալու են անոնց համար որոնք երեք — չորս տարուան դասընթացք մը բոլորեցին Լիսէին մէջ, իրրեւ ունկնդիր — ուսանող ու վկայականին ալ ստացան: Իմ գրելիքս յարգանքի արտայայտութիւն մըն էր միայն, յիշատակին Պ. տ'Օլիսի որ դասաւանդութեան կարեւոր բաժին մը ունեցած է այստեղ ուսած և վկայուած մեր փաստաբաններէ շատին ուսանողական կեանքին մէջ և որուն անունը համակրանք և պատկառանք կ'աղղէ նաև այսօր, քսանհինգ տարի վերջը, իր մահուան վաղայաջորդ օրը:

Տ. Ա.

Կ Է Ս — Բ Ժ Շ Կ Ա Կ Ա Ն

«ԲԱՂՑԿԵՂԻՆ ԴԱՐՄԱՆԸ»

Բարիդի հոշակաւոր վիրաբոյժներէն Տոքթ. Տուայէնի խնդիրը մեծ իրարանցում առաջ բերած է Բարիդեան օրաթերթերուն մէջ առ հասարակ, ինչպէս նաեւ աշխարհի ամբողջ բժշկական մամուլին մէջ։ Եթէ սակայն Ամերիկացի Միսիս Բրօքըր մը Բարիդ գալով՝ քաղցկեղէ դարմանուելու համար 100,000 ֆրանք տուած և ետքը մեռած չլլար՝ տարակոյս չիկայ որ այս խնդիրը երբեք այս կարեւորութիւնը պիտի չտառնար ո՛չ սովորական և ո՛չ ալ բժշկական հանդէսներու մէջ։

Տոքթ. Տուայէնի խնդիրը համառօտ՝ բայց չա՛տ ճիշտ կերպով մը ամփոփուած էր Մասիսի 42րդ թիւին մէջ։ Եւ չիտակը, գէթ իմ միտքէս պիտի չանցնէր ո՛ր և է բան մը գրել՝ դեռ չընդունուած դարմանի մը մասին՝ եթէ այդ նոյն թիւին մէջ Մասիսի խմբագրութիւնը կոչ մը ուղղութիւն չլլար «այս բժշկական կարեւոր հարցին և հանրութիւնը հետաքրքրող ու լուսաբանող նորագոյն տեղեկութիւններու համար»։ Պիտի ջանամ խնդիրը պարզել ընթերցողներուս՝ իբրեւ պարզ հետաքրքրուող՝ հանդիսատես մը՝ անցած դարձածին։ Անձնական ո՛ր և է ուսումնասիրութիւն խնդրէ դուրս է հարկաւ։

Ասկէ առաջ թիւ 42 Մասիսի մէջ արդէն պատմուած է այն կարեւոր համաժողովը, որուն մէջ երեւցաւ Տոքթ. Տուայէն՝ ճակատաբաց, և պաշտպանեց ինքզինքը՝ իրմէ ո՛չ նուազ նշանաւոր բժիշկներու և վիրաբոյժներու յարձակումներուն դէմ։

Այդ գումարումին, և հոն ըսուածներուն բաւական ընդարձակ մէկ նկարագրութիւնը ունիմ աչքիս առջեւը, այս բոպէիս։ Նախ՝ դիտելի է որ Տոքթ. Տուայէն՝ իրեն եղած հրաւերէն չի փախաւ, համարձակօրէն ընդունեց զինքը ամբաստանողներուն հրաւերը և զնաց դէմ առ դէմ պատասխանել սնունդ։ Այս պարագան ինքնին կը յայտնէ թէ՛ Տոքթորը վախճալու պատճառ մը չունէր իր դարմանումի եղանակէն և կամ իր ամբողջ

ընթացքէն, թէ և գիտէր թէ իր իսկ պաշտօնակիցները բացէն ու մանաւանդ ձեռքի տակէ զինքը ամբաստանած էին իբրեւ խաբերայ։

Տոքթորին հակառակորդները կ'առարկէին թէ՛ «Գաղտնի դեղ» մը կը դործածէ կամ կը ծախէ ինքը։ Ուրիշ խօսքով, կը դատապարտէին զանի թէ քաջութիւնը չունէր յայտնել իր դեղին պատրաստութիւնը։ Բայց ասոր դէմ չա՛տ որոշ կը խօսի Տոքթ. Տուայէն այդ համաժողովին մէջ։ Կ'ըսէ թէ ինք երեք տարբեր առիթներով, երեք նշանաւոր բժշկական հաւաքումներու առջին, հատիկ հատիկ պարզած է իր սէռոմին պատրաստութեան եղանակը։ Եւ կը յարէ նաեւ թէ իրեն և իր պատրաստած սէռոմին դէմ մանաւանդ կը ցուցուի այս նախանձախնդրութիւնը, մինչդեռ Բանթօռի, Շանթմէսի կամ ուրիշներու սէռոմներուն նկատմամբ ասանկ ընթացք մը ցոյց տրուած չէ՛ բնաւ։ Ոստքը մասնաւորելով, օրինակ կ'առնէ Շանթմէսի նոր գտած սէռոմը՝ ընդդէմ թիֆոյի. այս սէռոմին բաղադրութիւնը դեռ չէ՛ յայտնուած, և Շանթմէս միտք ալ չունի յայտնելու մինչև որ հազար հիւանդի վրայ չի փորձուի։ Անանկ որ նոյն իսկ իր սէռոմին բաղադրութեան գաղտնիքը՝ պատճառ մը չէ՛ որ այսքան դատափետուի։

Երկրորդ կարեւոր յայտարարութիւնը զոր Տոքթորը այդ ժողովին մէջ բրած է սա՛ է թէ՛ ինք երեք չէ խոստացած կատարեալ ապաքինում ամէն տեսակ քաղցկեղի համար։ Բայց թէ՛ կարգ մը քաղցկեղաւորներ այնքան դոհացուցիչ վիճակ մը գտած էին իր սէռոմէն՝ որ համարձակութիւնը ունեցեր էր յուսահատ քաղցկեղաւորներու վրայ շարունակել իր փորձը։

Անձնական հաշիւ՝ երն ու արհեստակցի նախանձը մէկ կողմ ձգուելով՝ վերջապէս կ'ընտրեն քննիչ մասնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար երթալ իրենց աչքով տեսնել ու քննել ամէն բան՝ Տոքթ. Տուայէնի դարմանատունին և աշխատանոցին մէջ։ Կարգադրութիւն մը, որուն ամէնէն աւելի հաւանեցաւ նոյն ինքն խնդրի տակ եղող դարմանումին հեղինակը։

Ու քանի մը օր վերջը, այդ ընտրուած մասնախումբը կ'այցելէ Տոքթ. Տուայէնի դարմանատունը և աշխատանոցը: Անոնց ամէնուն առջև Տոքթորը կը պարզէ իր գիւտին առաջին քայիւրը, այսինքն թէ, ի՞նչպէս կը պատրաստէ իր հակաքաղցկեղային սէ-ռմը: Այդ մասնախումբին մէջ կան ներկա-յացողիչներ՝ Ֆրանսայի բոլոր գիտական նը-շանաւոր հաստատութիւններէն: Տոքթ. Տուայէն նաև կը տանի իր հիւրերը երկու քաղցկեղաւոր կիներու քով, որոնք երկուքն ալ երեսի վրայ թողուած էին վիրաբոյժնե-րէն՝ իբրև անբուժելի հիւանդներ: Տոքթ. Տուայէն և իրենները միաբերան կը վկայեն թէ այդ երկու կիներն ալ զգալապէս օգ-տուած են սեռովին ներարկումներէն. հի-ւանդներն ալ նոյնը կը վկայեն իրենց բեր-նովը:

Աւասիկ ա՛յս վիճակին մէջ է հիմա խըն-դիրը. Տոքթ. Տուայէն պիտի շարունակէ իր փորձերը՝ իր գտած սէռմովը: Մասնախում-բըն ալ իր կարգին աչքը անոր վրայ պիտի պահէ, պիտի դիտէ ամէն բան՝ թէ՛ սէռմի պատրաստութեան և թէ՛ հիւանդներու վրայ ձեռք բերուած փոփոխութեան մասին: Ուս-տի հիմա սպասումի չըջան մը կը ներկայանայ նոյն իսկ Տոքթ. Տուայէնի հակակիրներուն համար: Մասնախումբին քննութիւնը պիտի պարզէ ամէն բան, բայց մենք կրնանք այժ-մէն փափաք յայտնել որ երեւան բերուելիք յայտնութիւններն ըլլան ի նպաստ Տոքթ. Տուայէնի, քանզի ա՛յդ պարագային՝ բոլոր դժբաղդ քաղցկեղաւորները պիտի օգտուին Տոքթորին գիւտէն:

Սկսած տեղերնէս վերջացնելու համար, դառնանք նորէն Տոքթ. Տուայէնի այցելա-դինին, որ վերջապէս ծագում տուաւ ա՛յս բոլոր հակաճառութիւններուն: Տոքթ. Տու-այէն 100,000 ֆրանք սակարկեր է իր մեծա-հարուստ յաճախորդուհիին հետ: Այս ընթաց-քը շատ կը քննադատուի, բայց ինք ալ կ'ըսէ թէ՛ մի՛շտ այդ դրութեամբ չարժած է. նա-խապէս՝ յաճախորդին հետ սակարկելը իրեն օկզբունք ընտրած է: Կ'երեւայ թէ՛ նա-խանձը և մասնաւորաբար արհեստակցի նա-

խանձը մեծ դեր ունեցած է խնդրին մէջ: 110,000 ֆրանք հարկաւ Բարիդի բժիշկներէն շատեր խորհեցան թէ՛ այդ պատկառելի գու-մարը պատշաճօրէն կրնար քաժնուիլ իրենց մէջ, փոխանակ ամբողջը երթալ ապաստա-նելու իրենց մէկ եղբայրակցին գրպանը:

Այս հռչակաւոր խնդրին շուրջը՝ դարձող բոլոր յօդուածներուն մէջ աւելի կը խօսուի այդ 100,000 ֆրանքին վրայ, քան թէ խեղճ Միսիս Բրօքըրի վրայ, որ հանգիստ պառ-կած է ջուրէն անդին, իր մեծաշուք դերեզ-մանին մէջ: Անիրա՛ւ դրամ, որ մեռններուն ալ խօսիլ կուտայ:

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍ. Տ. ՍՏԵՓՍԵԱՆ

ԽՆԴՐԻՆ ԴԷՄ(*)

Մասիսի ԿՁրդ թիւին մէջ, յօդուածագիր մը «Բժշկական աշխարհէն» վերնագրին տակ բաւական շահեկան ասուլիս մը գրելով, ան-գամ մը ևս յուզել ուզած էր այն կնճռոտ խնդիրը, որ իրաւամբ բոլոր բժշկական աշ-խարհը զբաղեցուցած է ասկէ առաջ և պիտի զբաղեցնէ ասկէ վերջն ալ, դեռ ո՛վ գիտէ մինչև երբ:

Ընթերցողներս հասկցան անշուշտ թէ, խնդիրը խլիրդին (cancer) չուրջը կը դառ-նայ:

Տոքթ. Տուայէն, այդ այնքա՛ն հռչակա-ւոր վիրաբուժը, որ մասնաւոր վերջին տոնն-ներս մեծ անուն մը վաստկեցաւ Ռատիգա-Տուտիգա անուններով ի ծնէ թաղանդով մը իրարու կցուած երկուորեակ հնդիկներու վրայ կուտարած բժշկական գործողութիւնովը, ամէն կերպ խլիրդներու մէջ մանրէ մը գտեր է(!) micrococcus neoformatus անունով:

(*) Սխալ է քաղցկեղ բառին գործածու-թիւնը իբրև cancerի հոմանիշ: cancer = carcinomին կամ թէ հին աստիճանները Լա-տիններուն astacus flaviatitus քաճ ու-ռին ձիւղ հայերէն թուրքմանութիւնը՝ խլիրդ է. քաղցկեղ կը նշանակէ gangrène, տեսակ մը փտախտ որ բոլորովին տարբեր աստ մըն է cancerէն:

և այդ մանրէին ժահրը—toxino, հետզհետեւ աւելի զօրաւոր ջանքերով շունչերու, ճագարներու, ձիւրու ներարկած և անոնց մարմնայն մէջ anti—corps կամ immuns—corpsեր առաջ բերելով զանոնք ակտիւութեամբ ընկել վերջ անոնց արիւնէն շիճուկ (serum) պատրաստած է եղեր:

Եւ հակախլիրդային այդ կարծեցեալ շիճուկը օգտակար ու բարեբար ազդեցութիւն մը կ'ընէ եղեր. զարմանալի՛ բան:

Եթէ՛ Տօքթ. Օքսի ասկէ ամիսներ առաջ Մադկենի մէջ՝ կարծեցեալ այդ հակախլիրդային շիճուկին վրայ գրած բժշկական քրոնիկը նկատի առնենք: Եթէ Moiss médicalի խմբագրապետին պօռնագրէն, գրածները մշտնջենիս բերելու ըլլանք, եթէ մարդակազմութեան վրայ գրած իր խոշոր հատորներովը աշխարհածանօթ եղող բրօֆէսէօսին՝ Տօքթ. Բուառիէի այնքան ներկուռ ճառերը և խօսուողութեան հաւաքոյթը աչքերնուս առջև բերենք, և եթէ մանաւանդ Բասթէօսեան Աշխատանքին ողբացեալ պետ Տօքթ. Տիւգլիօի ու անոր աշակերտներուն Տօքթ. Մէլինքովի և Տօքթ. Ռուի այս մասին կատարած փորձերուն և անոնց արդիւնքներուն վրայ մօտէն գաղափար մը ունենանք, այն ատեն համոզուած պիտի գոյացնենք թէ ոչ այդ տեսակ մանրէ մը գտնուած է և ոչ ալ այդպիսի շիճուկ մը գոյութիւն ունի:

Եւ ինչ հարկ այդչափ հեռունները երթալու: Մեր ամէնուն ծանօթ ողբացեալ Վիրխովը որ գրեթէ մարդկային յօրինուածութեան ամէն ծակը—ծուկը՝ բնախօսական և ակտարանական կրկին տեսակետներով զըննած, քննած, ուսումնասիրութեանը առարկայ դարձուցած էր, մէկ բառով ըսած լմնցուցած էր թէ «Սլիրդիս պատճառը մանրէ մը չէ և կը կարծեմ որ ասիէ վերջն ալ չպիտի կրնայ ըլլալ»:

Վիրխովի ձայնակցած են նաև Հէրթիկ, Գէնիլ, Տաթնէ, Պար, Բաժէ, Ռօպէն, Հէօրթօ և ուրիշ անուանի ու կարող հեղինակներ:

Ասոնցմէ զատ, եթէ խլիրդի վրայ գրուած վերջին հրատարակութիւնը նկատի

առնուի—բայի Տօքթ. Տուայէնի գիրքէն զոր դեռ չեմ կարդացած և չեմ ալ տեսած—անոնց մէջ երբեք շիճուկի մանրէի խօսք չի պիտի տեսնուի, ինչ որ կարեւոր պարագայ մըն է:

Անշուշտ հոս ընթերցողը պիտի վարանի քիչ մը ու պիտի հարցնէ որ եթէ խլիրդին պատճառը մանրէ մը չէ, հապա ինչ է:

Կարեւոր հարցում մըն է աս, բայց առանց երկար բարակ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու ըսեմ որ, այս պարագան վերջնականապէս լուսաբանուած չէ տակաւին:

Ոմանք կ'ըսեն որ խլիրդին միակ պատճառը մարդկային յօրինուածութեան, մարդկային գործարանաւորութեան մէջ աղի չափազանց կուտակումն է:

Տօքթ. Պրէյլհուէտ և Բրօֆէսէօս Մաթֆատիէն որոնք այս տեսութեան ջատագովներուն զլուխը կը գտնուին, այս մասին շատ ու շատ փորձեր կատարած և շարունակ յաջող արդիւնքներու ալ ականատես եղած են: Պրանսայի նախկին նախարարապետ Պ. Վալտէք—Ռուսոյի լեարդի խլիրդի (cancer de foie) հետեւանքով մահը, ինչպէս գիտէք, առիթ ընծայեց ասկէ 2 3 ամիս առաջ կարգ մը բրօֆէսէօսներու այդ այնքան կարեւոր խնդրով զբաղելու. այն ատեն Արեւելի մէջ այդ կէտին վրայ բաւական ծանրացած ըլլալուս, աւելորդ կը սեպեմ նորէն անոնց վրայ տեղեկութիւններ տալ:

Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ ժառանգական ազդեցութիւնով մըն է որ խլիրդը առաջ կուգայ, բայց Վէլլօ, Պազէն և ուրիշներ այս պարագան տեղի arthritismeի կը վերագրեն:

Փոքրամասնութիւն մըն ալ, որուն մէջ Պրիւլ, Սէլս և ուրիշներ կը գտնուին, կ'ըսէ թէ խլիրդը գրգռիչ նիւթերու, գրգռիչ իրերու գործածումէն առաջ կուգայ և որ ի կարգին:

Կրնայինք երկարել ցանկը այս տեսութիւններուն (theorie), բայց ասոնց թուումն մասանցը լաւ գիտեմ որ ընթերցողներուս մեծ մասին համար ձանձրոյթ միայն կ'առթէ, այդ պատճառաւ զանց կ'ընեմ անոնց վրայ անդրադառնալ:

Ասկէ զատ, բոլոր այս պարագաները ընթերցողին համար բնաւ կարեւորութիւն մը չունին, անիկա մինակ կ'ուզէ որ այդ հիւանդութեան վերջնակին դարմանը գտնուի: Եւ չիտակը արդարացի ալ է:

Այս պատճառաւ, դարմանումին վրայ ալ քիչ մը անդրադառնալով վերջ պիտի տամ քրոնիկիս:

Գիտէ՞ք որ խլիրդը մինչև հիմա վիրաբուժական գործողութիւնով կը դարմանուի, բայց սա ալ պէտք չէ մօռնալ որ գործողութիւնը միայն այն ատեն կը կատարուի երբ խլիրդին տեղը ատոր յարմար է: Թող որ շատ անգամներ ալ և գրեթէ միշտ հիւանդութիւնը նորէն ծայր կուտայ կամ այդ և կամ բոլորովին տարբեր տեղ մը:

Վերջին ատենները կիրարկուած մէթոտներ այդ հիւանդութեան բուժումին մէջ կարեւոր և զնահատելի դերեր ունին, այն պատճառով որ կարելի է կիրարկել զանոնք, ո՛ւր որ ալ գտնուի այդ հիւանդութիւնը, Գոյն իսկ այն տեսակ տեղ մը՝ որ յաճախ վիրաբուժական գործիներու հասողութեան մէջ չի գտնուիր: Ասոնցմէ առաջինը հեղուկ օդի մէթոտն է: Տօքթ. Ուայթ հեղուկ օդին՝ խլիրդին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը սուպէս կ'ապացուցանէ. կ'ըսէ թէ այս հիւանդութեան տնոմը կը դադրի եթէ զէրօյէն պակաս աստիճան (Ֆարէնհայթ) ցրտութեան ենթարկուի ու անկէ վարակուած հիւսկէնները (tissus) գրդուելով վերակազմուին, կը կենդանանան:

Հեղուկ օդին բարխառնութեան աստիճանը մարդունինէն չեմ գիտեր քանի աստիճան վար բլլալուն, մարդկային մարմինի վրայ աստիճակ սարսում մը կը բերէ, որ երբեք հիւսուածներու գործարանաւորութեանը չի վնասէր: Այսպէս եթէ գործողութիւնը օրը մէկէ աւելի անգամներ կրկնուելով ամիս մը դարմանուի, բուժումը կատարեալ կ'ըլլայ, կ'ըսէ Ուայթ:

Երկրորդ մէթոտը խլիրդի բուժման մասին Ռատիոմի մէթոտն է: Ռատիոմիը, մետաղի ա՛յդ պատիկ կտորը խլիրդ կամ համանման մէկ ուրի մը վրայ երբ դրուելու ըլլայ 1—2 օրէն զայն կ'այրէ, կը փճացնէ, կը լմնցնէ եղեր:

Եթէ իրաւ է սա, խլիրդաւորներուն աչքը լոյս. դանակ, նշդրակ գործ. չի պիտի ունենան, հիւանդները ցաւ չպիտի զգան ու քիչ ատենէն պիտի բժշկուին: Միայն թէ չ'աճապարենք:

Կ. Տ. ԱԼԼԱՀԷՐՏԻ

ԳԱՐՈՐՆԸ Կ'ԱՊՐԵՅՆԸ

Կը քանձաւան
Տերեւներուն
Շեղջեր լրեւն,
Մի՞նչ կը դառնան
Դեռ ծառերուն
Մեջ համոքն.
Մոյեգօրեքն,
Հովերն աւնան
Պարն ամենի:

Ու, դեպի տուն,
Դեռ կը դիմեն
Շեշերն ամեն
Ծիծաղներուն:
Մի՞տ դեպի տուն,
Ու դեպի ի ներս
Բոյն իդներս
Ա՛յ տարի դուն.
Չեմա՞յ առուն:

Դեպի ի քամուկ
Պատուհանքն
Ա՛յ կը յառին
Այքերս հիմակ,
Ո՞հ — սէ՛ր համակ, —
Երգող կ'իջնէ
Մոտի՛ ուր նէ
Իդն մը ներմակ
Պիտի գննէ:

Չէ՛, հովերուդ
Հեշ ցաւը չէ՛
Ուր կը տանչէ
Միքսս հրուս.
Ո՞հ, կը դառնան
Ի՞նչ, յուզմունքեդ,
Բողոք զարնան
Դեռ արեւող
Յոյսերն յաւնէ:

ՇԱԽԱՍՊ ԾԻԱԾԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ

ԻՆՉ Է «ԱՐՄԱՏԱ»Ն

Յորմէ հետէ Պալթիկի ռուսական նաւա-
տորմը ճամբայ ելած է դէպի Ծայրագոյն
Արեւելք, գրեթէ ամէն օր թերթերու մէջ կը
կրկնուի «Արմատա» անունը, այնպէս մը
հասկնցնելով թէ ռուսական տորմիդը անոր
կը նմանի: Ուրեմն կ'արժէ գիտնալ թէ ի՞նչ
կը նշանակէ «Արմատա» բառը, ո՞վ գործա-
ծեր է այդ անունով նաւատորմիդ մը և թէ
մանաւանդ ի՞նչ վախճան ունեցեր է:

Առաջին անգամ գիտցուելիք բանը սա է
թէ Արմատա բառը սպաններէն է և կը նշա-
նակէ՝ մարտանաւերու տորմիդ: Բայց այն որ
մեծ համբաւ ունեցաւ, Սպանիոյ Ֆիլիբ Բ.
(1556—1598) թագաւորին կաղժած հզօր նա-
ւատորմն է, որուն անունը «անպարտելի
Արմատա» գրին Սպանիացիք: Այժմ ռուսա-
կան նաւատորմին ալ երբ Արմատա կ'ըսեն,
ակնարկութիւն մը կընեն այդ Անպարտելիին,
որուն հետ նմանութեան բազում կէտեր ունի
արդարեւ ներկայ ռուսական Արմատան ալ. զի
պաշտօն ունի ծարսնի գլուխը հանել ինչ որ
Սպանիա կ'ուզէր այն ատեն Անգլիոյ գլխուն
ընել, այն է խոնարհեցնել իր առջև: Եւ
երբ նկատուողութեան առնենք թէ ինչ որ է
ծարսն իր մեկուսացած կղզիական դիրքովը
Սփոյ մէջ, նոյնն է Անգլիա Եւրոպայի մէջ,
նմանութեան եզրերն աւելի մերձաւոր կը
գտնենք: Մէկը Խաղաղական, միւսը Ատ-
լանտական Ովկիանոսի ջուրերուն ապաստան՝
ցամաքային բանակներէ չեն վախնար, անոնց
հոգիաւ հրեշտակը նաւ միայն կրնայ ըլլալ,
եթէ երբեք նաւը կտր'նայ հեղուկ տարրէն
այնպէս անվնաս սուրալ անցնիլ ինչպէս հո-
գիաւ հրեշտակը կը կտրէ կ'անցնի եթերին
անհունութիւնը և կը հասնի անվրէպ իր կէտ
նպատակին:

Հիմա տեսնենք թէ Ֆիլիպ Բ. Սպանիոյ
թագաւորը ի՞նչ կ'ուզէր Անգլիայէն և ինչո՞ւ
չինչ իր «անպարտելի Արմատա»ն, որ իր
տիտղոսը չարդարացուց սակայն: Ֆիլիպ Բ.

16րդ դարու մէջ Եւրոպայի ամէնէն մեծ տէ-
րութեան, Սպանիոյ, թագաւորը՝ իր քաղա-
քական, ղինուորական, տնտեսական ինչպէս
և բարոյական՝ ու մտաւորական բոլոր զօրու-
թիւնը գործածեց Եւրոպայի մէջ վերահաս-
տատել նորէն Կաթոլիկութիւնը և ջնջել
Բողոքականութիւնը: Իր 43 տարուան թա-
գաւորութեան միակ կէտ նպատակին այս
եղաւ եւ ինչ որ գործեց՝ լոկ այս մտատիպա-
րին հասնելու համար գործեց, մղելով ան-
դադար պատերազմներ Փորթուգալէն մինչեւ
Գերմանիա, Հոլանտայէն մինչեւ Իտալիա:
Երբեք Հռոմ այսպիսի հլու գործիք չէր ու-
նեցած եւ երբեք գործիք մը այսքան ինք-
նայորդոր ու ինքնահամոզ չէր եղած: Սպա-
նիական դրօշը կը ծածանէր այն ատեն իր
բնիկ երկրէն, Փորթուգալէն, Պէճիքայէն,
Հոլանտայէն եւ Իտալիոյ մէկ մասէն ի դատ՝
նաեւ բոլոր հարաւային եւ կեդրոնական Ա-
մերիկայի վրայ առանց բացառութեան, ինչ-
պէս եւ բոլոր Անթիլեանց, ամբողջ Մեք-
սիկայի ու Միացեալ Նահանգաց հարաւային
մասին վրայ, այլ եւ Սփոյ ու Ովկիանիոյ
այն ամէն գաղթավայրերուն վրայ՝ զոր ու-
նին այժմ Եւրոպական միւս տէրութիւննե-
րը, զի անոնք ամէնը կը պատկանէին Սպա-
նիոյ: Ատոր համար կատարեալ իրաւունքով
կըսուէր այն ատենները թէ, արեգակը մարը
չմաներ երբեք սպանիական տէրութեան
վրայ:

Դիւրին է երեւակայել ուրեմն թէ ի՞նչ
անհղ զօրութիւն ունէր իր արամադրութեանը
տակ Ֆիլիպ Բ. երբ կը հետամտէր իր սիրա-
կան դաղափառին, որուն մէջ յաջողելու հա-
մարահազին զոհողութիւններ ըրաւ եւ ծովու
աւազի պէս դրամ վատնեց, սպառելով, ցամ-
քեցնելով Սպանիացւոց արեան երակները եւ
Բերուի ու Մեքսիկայի ոսկւոյ եւ արծաթի
հանքերը:

Բայց իր բոլոր ծրագիրները անկատար ու
ապարդիւն պիտի մնային, եթէ Բողոքակա-
նութեան հզօրագոյն պատուարը, Անգլիան,
չխոնարհեցնէր, որուն վեհապետը այն ատեն
Եղիստրեթ թագուհին էր (1558—1603): Ա-
սոր գահակալութեան ժամանակամիջոցը այն-

քան նշանաւոր է որքան հանգուցեալ Վիքթորիա թագուհին 64ամեայ չրջանը (1837—1901) ֆիլիք Բ 1588 յուշիս 3ին Լիզպոնայէն(*) ճամբայ հանեց իր անպարտելի Արմատան, որ կը պարունակէր 135 մեծ մարտանաւ, 8000 նաւազ եւ 19,000 ցամաք հանուելիք զինուոր: Բայց Արմատան՝ Անգլիոյ վրայ յարձակելէ առաջ՝ Պելճիքա պիտի երթար պաշտպանելու համար անկէ փոխադրանաւերով իրեն ընկերանալիք 33 հազար հինաւուրց կիրթ զօրքերու ծովագնացութիւնը: Ըսել է 8000 նաւաղները իրենց մարտանաւերով որոնք կը կրէին 2000 կտոր այլեւայլ կարգի թնդանօթ, պիտի փճացնէին անգլիական նաւատորմը եւ 52,000 զօրքերը Անգլիա ցամաք ելնելով պիտի նուաճէին զայն: Արմատային հրամանատարն էր Մէդիա Սիտոնիա դուքսը, որ այդ պաշտօնին չնորհիւ այնչափ հանրահռչակ դարձաւ որքան այժմ Ռոթտեադփէնսքի ծովակալը:

Այս ահեղ նաւատորմին արշաւանքը՝ որուն վրայ սեւեռեցաւ բոլոր աշխարհի ուշադրութիւնը, աննկարագրելի տագնապ մը ձգեց Անգլիացոց վրայ, բայց փոխանակ վհատելու՝ մէկ մարդու պէս ամէնքը մէկէն ոտքի կանգնեցան եւ պատրաստուեցան զիմադրութեան՝ ծովու եւ ցամաքի վրայ: Նոյն ինքն Նդիսաքեթ թագուհին ձի հեծած ցամաքային բանակին գլուխն անցաւ: Մինչեւ իսկ կաթոլիկ Անգլիացիները մոռցան կրօնական նկատումները, օտարին արշաւանքը ետ մղելու համար եւ անպայման միացան բողոքականներուն: Մերոսի դուքսը Մոնթէկիւ, Ջերմ կաթոլիկ իր ծախքով հեծելազօրաց երեք վաշա ընծայեց թագուհիին, որոնց մէկին ինքը, երկրորդին որդին, երրորդին թոռը պիտի հրամայէին: Միայն Լոնտոն քաղաքը 38 մարտանաւ չիւնեց, ընդամէնը բրիտանական նաւատորմը ունեցաւ քիչ ատենէն 191 մարտանաւ եւ 15,272 նաւազ: Ընդհ. հրամանատարն էր ծովակալ Հովարտ, ոչ նուազ հռչակաւոր քան Թօկօ, ձեռքին տակ ունենալով երեւելի ծովակալ-

ներ, ինչպէս Տրաք (որ աշխարհի չրջանը առաջին անգամ ընդուն է, զի Մակիլլան ճամբան մեռաւ) Հալքէնս, Ֆորպիսէ եւն:

Անգլիացոց համար այս պատերազմը մահու եւ կենաց խնդիր էր. իսկ Սպանիացոց համար փառքի եւ մեծութեան: Եթէ Անգլիա յաղթուէր, գուցէ իր քաղաքական դոյութիւնն իսկ կորսնցնէր, ինչպէս նոյն վտանգը կայ Ճարոնի համար, եթէ յաղթուի. մինչ Սպանիա յաղթուած պարագային՝ Սպանիա ըլլալէ չէր դադրեր, միայն համբաւը եւ ազդեցութիւնը կ'երթար: Դժուար չէ երեւակայել ուրեմն թէ բոլոր աշխարհ ինչ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր այս հսկայի եւ թզուկի պայքարին, ինչպէս կը համարուէին այն ատեն Սպանիա եւ Անգլիա իրարու համեմատութեամբ:

Եւ սակայն Անգլիա յաղթանակեց, Անպարտելի Արմատան փոթորիկէն եւ Անգլիական նաւերէն այնպէս չարաչար խորտակուեցաւ, որ 46 նաւ միայն հաղիւ կրցան ճողոպրի սպառապուռ փճացումէ եւ ինքզինքնին սպանիական ջուրերը նետել վիրաւոր ուխարխլած: Արմատան արժած էր Սպանիոյ զանձուն 120 միլիոն տուքաթ ոսկի, որ ըսել է 1200 միլիոն ֆրանք: Ատոր ջախջախումէն ի վեր Սպանիա կորսնցուց Եւրոպայի մէջ երկար ատենէն ի վեր ունեցած ծովային գերակշռութիւնը, որ անցաւ այնուհետեւ Անգլիոյ: Ֆիլիք Բ. թէեւ նոր նաւատորմ մը չի ներդր փորձեց վերստին ձեռք ձգել ծովերու տիրապետութիւնը, բայց դարձեալ անյաջող եղաւ. ընդհակառակն Անգլիացիները այնչափ համարձակութիւն առին, որ Սպանիոյ ջուրերը գացին եւ ահ ու սարսափ ձգելով ետ դարձան յաղթապան:

Իսկ Սպանիա ծովային գերակշռութիւնը կորսնցնելուն պէս՝ ցամաքայինն ալ չկրնալով պահել, մտաւ իր անկման չրջանին մէջ, ուր հետզհետէ գահալիւծելով այսօրուան վիճակին հասաւ:

Ահա թէ ինչ է «Արմատա»ն եւ թէ ինչ ձիւն բերաւ Սպանիոյ գլխուն:

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ

(*) Նոյն ատենները Լիզպոնա եւ բոլոր փորթուկալ Սպանիոյ ձեռքն էր:

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐ ՆԵՐ

ՌԱԺԱՆՈՒՄ ՄԵ

Ապահովաբար՝ նորալէզի մը իբր վեր-
նագիր՝ բաժանում բառը մեզ երեւակայել
պիտի տար սիրային պատմութիւն մը, ուր
պիտի տեսնէինք անշուշտ թէ երկու սիրա-
կըցորդ սիրտեր ի՞նչպէս և ի՞նչ պայմաննե-
րու ներքեւ իրարմէ անդարձ կամ կասաւորա-
պէս բաժնուած են:

Այն բաժանումը սակայն, որու ազդեցու-
թեան տակ կը գրեմ այս տողերը, չէ ա-
նոնցմէ որ տեղի կունենայ երկսեռ անհատ-
ներու մէջ: Բայց ասիկայ պատճառ մը չէ,
որ այս ալ չըլլայ այնչափ յուզումնալի ու
դառն, քանի որ ասոր ալ հիմը դարձեալ սէրն
է, հոգ չէ թէ այդ սէրը կոչուի բարեկամա-
կան:

Բարեկամութիւն բառը, ինքնին, երբ
զերծ է բոլոր նիւթական առնչութիւններէ
և ակնկալութիւններէ՝ վեհ է, նուիրական և
սուրբ: Կրօնն թէ, ճշմարիտ սէրը—միւս սէրը
—կ'ազնուացնէ մարդը. չպիտի քաշուի մը-
սելու թէ արդէն իրապէս ազնիւ մարդը մի-
այն կրնայ ճշմարիտ բարեկամ ըլլալ: Դարձ-
եալ կըսեն, թէ սէրը—միշտ միւսը—կը կուր-
ցնէ դատողութիւնը, և թէ ազնիւ մարդա-
րիտը անարժանի մը զարդը կը կաղմէ. ին-
չո՞ւ չըսեմ, թէ ճշմարիտ բարեկամութիւնն
ալ երբեմն կոյր է՝ իր դատողութեան մէջ:
Աղջիկ մը կը տեսնես, որու, ըստ քեզ, ո և
իցէ մէկ առաւելութիւնը, քու մէջդ կը ծնցնէ
ճշմարիտ սէրը: Այնպէս չէ՞ նաև ապագայ
բարեկամի մը համար, որուն չես գիտեր ի՞նչ-
պէս համակրած՝ կը տեսնես որ օր մը ճշմա-
րիտ բարեկամն ես եղած: Ատոր համար ես
պէտք չեմ տեսներ նոյնիսկ հիմին մէջ՝ դա-
ղափաներու, տրամադրութիւններու համե-
րաշխութեան մը, ինչպէս ճշմարիտ փոխա-
դարձ սիրոյ համար անպատճառ հարկ չը
պիտի ըլլար ճաշակներու համաձայնութիւն մը:

Դիպուածը—ուրիշ մէկ անուծելի հանե-
լուկը աշխարհին—քեզ կը նետէ այնպիսի

անհասանելի քով, ըլլայ դպրոցական կեանքի
մէջ, կամ շուկայի առաջադէպ լրաց, որոնցմէ
չատերը, չես գիտեր ինչո՞ւ, անտարբեր աչ-
քով կը դիտես: Առերեւոյթ այդ անտար-
բերութիւնը մեկնելու համար բան մը չկայ.
գուցէ անոնց մէջ չատերը քուկինիդ շատ նը-
ման խմորով մը շաղխուած են, կարելի է
նոյն փափաքները, նոյն ձգտումները ունին
և նոյն երազները կը սնուցանեն: Անոնց
կեանքին պայմանը քուկինդ ալ է շատ ան-
գամ. առտու իրիկուն անոնց մօտ գտնուե-
լու, անոնց հետ խօսելու, մտածելու ստիպ-
ուած ես. բիրտ իրականութիւններն, իսկ ո-
րոնց կը հանդիպիք, երկուքդ ալ նոյն
դատողութիւնը կունենա՞ք. այս ամէնը դարձ-
եալ անկարող են ձեզ իրար միացնելու այն-
պիսի կապով մը, որ կարելի ըլլար զայն բա-
րեկամութիւն բառով սահմանել: Այդ դիպ-
ուածն է սակայն դարձեալ, որ քեզ կը մեր-
ձեցնէ մէկու մը, որու ինքնութեան դեռ
կատարելապէս անգիտակ՝ կը հասկնաս սա-
կայն, թէ կեանքիդ վրայ մեծ դեր մը, ազ-
դեցութիւն մը ունենալու կոչուած է: Զար-
մանալի փափաք մը ունիս, միշտ անոր քով
մնալ ուզելու, չես գիտեր պատճառը. բայց
արդիւնքը կը դգաս: Անոր խօսքերը երբեմն
քու գաղափարներուդ թարգմանը չըլլալով
իսկ, կը տեսնես որ անոնք դարձեալ չեն
տկարեցներ այն չեմ գիտեր ինչը, այն կա-
պը, որու շատ անգամ բարեկամութիւն
բառն ալ չես գիտեր տալ: Շատ մը մանր
մունք զէպքեր, բաներ մը վերջապէս, որոնց
ինչ ըլլալը չէիր հասկցած, ու կը տեսնես որ
ահա, օր մը մէկէն իրենց լուծումը կունե-
նան մտքիդ մէջ. ընտանեկան դէպք մը,
սովորականէ տարբեր սլատահար մը—մէկէն
բաժանում մը զոր օրինակ—փայլակի արա-
գութեամբ կուգայ շուտով մը լուսաւորել
այնպիսի կէտեր, որոնք մինչև այն ատեն
քեզի մութ էին մնացած:

Այն ժամանակ, եթէ այդ գիտե՞ղ օգ-
տուիլ, ինքնութիւնը հասկցուած զգացում-
ներու դ թափ մը տալ կրնաս, քեզմէ բարե-
բաղդ մարդ շատ քիչ կըլլայ: Կրօնն թէ
մարդուս մէջ ամենազօրուոր զգացումը ե-

սասիրութիւնն է. ճշմարիտ բարեկամութիւնը կրկին «ես» երու տէր կընէ քեզ, ինչ որ շատ աւելի փափաքելի բան մը պիտի ըլլար:

Երջանկութիւնը որքան մեծ պիտի ըլլար այդ պարագային՝ դժբաղդութիւնը սակայն աւելի մեծ, անողոք կըլլայ, երբ այդ նորոգ հասկցուած զգացումներդ ենթակային բաժանմանը, բացակայութեանը համար, հեռաւոր հորիզոններու մէջ կ'երթան թափառել, անծանօթ վայրերու մէջ կը հետապնդին անոր: Ու դուն կ'ողբաս այն սովն վայրկեանները, որոնց արժէքը չէիր կրցած կատարելապէս գնահատել, երբ բարեկամիդ քովը ըլլալ կարենալու համար հիմակուան նման մղոններու հեռաւորութիւնը մտածելու ստիպուած չէիր: Ու օրեր կ'անցնին, մտածումներդ տըխուր մշուշներէն փրփուրներէն կըսկսին քիչ քիչ ազատիլ և երբ ա'լ այդ փրփուրներուն տակը միայն մրուրը մնացած է, որ խառնուած պարագային միայն իր կծու սրտակեղէք բոյրը գոյնը դուրս կուտայ, այն ժամանակ կըսկսիս դարձեալ այդ զգացումներովդ՝ բայց հիմայ տարբեր տեսակէտով խաղալ, զանաք քրքրել, խառնշտել: Հիմայ այդ զգացումներուդ ծնունդին գաղտնիքը կուզես հասկընալ, զանաք լուծել, վերլուծել, անոնց պատճառ մը տալ, արդիւնքը քննել: Կ'աշխատիս, կը յոգնիս ու այդ արդիւնքը քեզի դարձեալ անորոշ կը մնայ, այդ պատճառը դարձեալ անհասկնալի: Բոլոր այդ աշխատութիւններդ բանի մը միայն օգտած են՝ քրքրել մրուրը, միշտ անով զբաղելով:

Քիչ քիչ, սակայն, այդ մրուրն ալ կը կորսնցնէ իր տխրաբոյր յատկութիւնը: Այսօրուայ մտքէդ վանել աշխատածդ, վաղը պաշտել կըսկսիս բաժանումէ վերջ, վարժութիւնը կուգայ քեզ ընտելացնել անոր համար կրած ցաւիդ հետ: Ու ահա ամէն ինչ անհետացած՝ ըստ ապագամ ըմբռնած բարեկամութեանդ միայն յիշատակը կը մնայ քեզ, յիշատակ մը որ, շատ անգամ, դարձեալ անմըմունջ ընկերդ կ'ըլլայ, ամենէն միտքաբուսկանը սրտիդ պարապութեանը մէջ:

ՊԱՐԷՏ

ԽՄԱՌԱՐԱՆԱՆ ԵՕՔԵՐ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Կաթողիկոսը կը պատրաստուի ժամ օրէն մեկնել մայրաքաղաքէս՝ իր Աթոռը վերադառնալու համար: Այս առթիւ, Ն. Ս. Օծութիւնը կիրակի օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իր հրաժեշտի քարոզը խօսեցաւ, օրհնելով ժողովուրդը, շնորհակալութիւն յայտնելով իր գտած ընդունելութեանը համար, և բարեմաղթութիւններ ընելով Վեհ. Կայսեր արեւչատութեանը համար՝ երախտագիտական զգացմանց սրտաշեղարտայայտութիւններով:

* * * Խառն ժողովը երկուշաբթի օրը Պատրիարքարանի մէջ նիստ ըրաւ, Ս. Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ, յատկապէս զբաղելու համար Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան և Կ. Պոլսոյ Ազգ. Պատրիարքարանի հոգեւոր — վարչական յարաբերութիւնները ճշդ դրադրով: Թէև Ս. Կաթողիկոսն հրաւիրուած էր ներկայ գտնուիլ այս գումարման և պատգամաւորութիւն մը գնաց Երուսաղեմատուն, սակայն Ն. Ս. Օծութիւնը պատասխանեց թէ անձնական տկարութիւն ունենալուն չի կրնար երթալ, և թէ ինք իր տեսութիւնները գրաւորապէս պարզած ըլլալով՝ վարչութիւնը անշուշտ գրաւորապէս պիտի հաղորդէ իր որոշումը:

Օրաթերթերուն մէջ հրատարակուած տեղեկութեանց նայելով, Խառն ժողովը իր այդ նիստին մէջ վերջնական բարեփոխութիւններով ու սրբազրութիւններով ընդունել է 1881ի ծրագիրը՝ ի մասին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու Ազգ. Պատրիարքարանի հոգեւոր — վարչական յարաբերութեանց, ջընջելով այն կէտերը որոնք անյարմար ու անհամապատասխան են Կաթողիկոսութեան արդի վիճակին: Ընդունուած ծրագիրը կը տրամադրէ որ Կաթողիկոսը լնակի Սիսի մայրավանքը որ ունենայ միաբանութիւն, վանական ժողով և ժառանգաւորաց վարժարան: Կիլիկիոյ թեմական Սնտուկները Սոսյ Աթոռին սահմանուած պողիի և այլ գումարները անխափան հատուցանեն. տարին անգամ մը Կիլիկիոյ վիճակային առաջնորդները Սիսի մայրավանքին մէջ Ս. Կաթողի-

կոսին նախագահութեամբ քննեն վանքին վիճակը ու ելեւմուտքը, զայն բարւոքելու համար պէտք եղած միջոցները խորհելով, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ հոգեւոր եւ կրթական գործերուն վրայ խորհրդակցելով: Կաթողիկոսը կը կազմէ միաբանութիւնը, վանական կանոնադրութեան ծրագիր մը կը պատրաստէ, Կիլիկիոյ թեմերէն Սթոպին վճարուելիք գումարը կը սահմանէ, վանքին շարժուն եւ անշարժ գոյքերը երեւան կը հանէ ու կարձանագրէ, վանքին նորոգութեան անհրաժեշտ եղող գումարը կ'որոշէ եւ զայն հայթայթելու համար միջոցներ խորհելով՝ կը տեղեկագրէ Կեղը: Վարչութեան որպէսզի պէտք եղածը խորհուի յետեղ: Ասոնք են ահա Սառն ժողովին կողմէ ընդունուած ծրագրին զխաւոր տրամադրութիւնները:

* * Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը՝ ընկերակցութեամբ Տ. Գէորգ եպիսկ. Երէցեանի, եւ Տ. Կարապետ ու Տ. Ներսէս վարդապետներու, երեքշաբթի օրը փոխադարձ այցելութեան գնաց Հայ Հռոմէականաց Կ. — Պատրիարք Տ. Սապպաղեան Սրբազանի, եւ մեծարալից ու սիրալիր ընդունելութիւն մը գտաւ:

Արմաթի Խնամակալութիւնը Դալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ գումարում մը կունենայ այսօր, Ս. Պատրիարքին նախագահութեամբ, Դպրեւանքին վերատեսչութեան եւ յարակից ինչորոշներով զբաղելու համար: Սոյն նիստին ներկայ կը գտնուի նաեւ Տ. Եղիշէ եպիսկ. Դուրեան, Իզմիրի նորընտիր առաջնորդը, որ մայրաքաղաքս եկած է՝ իր պաշտօնատեղին ուղեւորելու համար:

Ս. Պատրիարք Հայրը՝ ընկերակցութեամբ Տ. Դրիգորիս արքեպիսկ.ի, Տ. Ներսէս եպիսկ. Ասլանեանի եւ գործակատար Արիսէֆ.ի, շաբաթ օրը Հայ Հռոմէականաց Պատրիարքարանը երթալով, փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Կ. — Պատրիարք Տ. Սապպաղեան Սրբազանի, եւ մեծարալից ու սիրալիր ընդունելութիւն մը գտաւ:

Նորասունկեան Տիրոսն պէյ, Վսեմ. Գարսիէլէ Էֆ.ի որդին, որ Բ. Դրան իրաւագէտ

խորհրդականներու Սենեակին օգնականի պաշտօնը ունէր, Պրիւսէլի օսմ. դեսպանատան երրորդ քարտուղար անուանուած ըլլալով՝ երկուշաբթի իր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ: Այս առթիւ, Նորատունկեան Էֆ.ի ուղղութեան թէ՛ լրագրական եւ թէ՛ անհատական խնդակցութիւններ՝ իր որդւոյն ցոյց տուած կանխաձագ ուշիմութեանն ու լրջութեանը համար որով պաշտօնի յառաջացում կունենայ դիւանագիտական ասպարէշին մէջ:

Բերայի Աղքատախնամը կը ծանուցանէ թէ, հիւանդապահունիներու դասընթացքի Դ. տարեշրջանը պիտի սկսի նոյեմբեր 18-ին զշաբթին, եւ կը հրաւրէ աշակերտունիները եւ ունկնդրութեան փափագողները՝ նոյն օրը ներկայ գտնուիլ Աղքատախնամին զբոսանեակը, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Այս դասընթացքը շատ լաւ արդիւնքներ տուաւ եւ իր հասցուցած հիւանդապահունիները մեծապէս օգտակար դարձան հիւանդներու սնարին մօտ, տեսակ մը Գթութեան Գոյրերու պէս, միեւնոյն ժամանակ իրենք ալ օգտուելով նիւթապէս: Կը յուսանք որ այս շրջանին ալ բաւական թիւով արձանագրուողներ գտնուին:

Հայ Հռոմէականաց Բանկալթիի Ս. Յակոբայ Անկեղանոցին Հոգաբարձութիւնը հետեւեալ կերպով կազմուած է՝ Պատրիարքարանի Վարչական Ժողովին կողմէ. Հ. Յովսէփ Վրդ. Արիկեան, եւ Տեարք՝ Գալուստ Խիւտալէրտեան, Պօղոս Շէրպէթեան, Պօղոս Մոմճեան, եւ Յովսէփ Թօլայեան: Խիւտալէրտեան եւ Թօլայեան Էֆ.ները հրաժարած ըլլալով, անոնց տեղ նոր անդամներ պիտի ընտրուին:

Մնակեան Էֆ.ի օսմ. թատերախումբը երեքշաբթի օրը Իզմիր ուղեւորեցաւ, ուր ներկայացումներու շարք մը պիտի տայ:

Պարսկաստանի Խոյ քաղաքի դերմանական որբանոցին մէջ գտնուած հայ անոք տղայոց պատրաստած ուստյնագործութեան եւ ուտղձագործութեան զանազան տեսակ գործուածներ եւ շինուածներ ի ցոյց դրուեր են վերջերս:

Տօթք. Եաղուգեան ԷՖ. Ի քեռորդին՝ Պ. Եղիազար Աւետիսեան, չրջանաւարտ Բերայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ուսումնարանի, որ նոյն Հաստատութեան կողմէ Բարիզի Ճարտարապետական վարժարանը ղրկուած էր, իր ուսանողական չրջանը յաջողապէս աւարտելէ և ֆրանսական ոստանին մէջ երեք տարի իբր ճարտարապետ գործելէ յետոյ, մայրաքաղաքս վերադարձած է։ Պ. Աւետիսեան՝ Բարիզի ճարտարապետական ընկերութեան պատկաւոր եղած է, 1870էն ի վեր ճարտարապետական վարժարանի ուսանողներուն մէջ այս պատուոյն արժանացող առաջին հայ երիտասարդը ըլլալով։ Միանգամայն, իր եռամեայ դպրոցական չրջանի միջոցին ստացած է երկու ոսկի և մէկ արծաթ միտալ։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԷՖ. ՅԱԿՈԲՅ

Փաստաբան Յակոբ Էֆ. Յակոբեան, Տօթք. Գ. Յակոբօֆ և Յարութիւն Էֆ. Յակոբօֆ դժբաղդութիւնը ունեցան կորսնցնելու իրենց հայրը՝ Յովհաննէս Էֆ. Յակոբօֆ որ մահկանացուն կնքեց ուրբաթէն շաբաթ՝ Լուսնալու գիշերը, Գատըգիւղ, իր ընտանիքին մէջ, երկարատե հիւանդութենէ մը ետքը։ Յուդարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կիրակի առաւօտ, Ս. Թագաւոր եկեղեցին, վայելուչ հանդիսաւորութեամբ։ Յուդարկաւորներու ընտրելագոյն բազմութիւն մը, հայ և օտարազգի, գլխաւորաբար պետական պաշտօնատարներու, սեղանաւորական ու առեւտրական դասէն, փաստաբաններ ու րժիշկներ, համախմբուած էին՝ իրենց հրաժեշտի յարգանքն ընծայելու հանգուցելոյն յիշատակին և իրենց ցաւակցութիւններն յայտնելու հանգուցելոյն զաւկներուն, եղբօրը ու ընտանիքին բոլոր անդամներուն։

Եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէր Տ. Գրիգորիս արքեպիսկ. Յովհաննէսեան՝ չրջապատուած Տ. Ներսէս և Տ. Ղեւոնդ վարդապետներէ ու բազմութիւն քահանաներէ։ Սգակիր կեցած էին դասին մէջ՝ Դուրեան Սրբազան, և Տ. Յովհաննէս Մկրտչ

եան ու Տ. Արիստակէս Ճիզմէճեան Ա. քահանաները։ Արարողութեանց աւարտումէն ետքը, հանդիսաւոր թափօրով եկեղեցիէն հանուեցաւ դագաղը որուն ծոպերը բռնած էին Տօթք. Էսմէրեան, Տօթք. Մեղիկուրեան, Կարապետ Էֆ. Էսսեան, Նասիպ Էֆ. Գարագաշ, Պօղոս Էֆ. Եալուզճեան և Միհրան Էֆ. Փէշտիմալճեան։ Իսկ կերոններ կը կրէին Տեարք՝ Տօթք. Կիւլպէնկեան, Տօթք. Եաղճեան, Լեւոն Շիրինեան, Արամ Թագաւորեան և Զ. Էնքսէրճեան։

Առեւելական թափօրը ուղղուեցաւ նաւամատոյց, ուր յուդարկաւորներն իրենց վըրտակցութիւնն յայտնեցին Յակոբօֆ եղբայրներուն և հանգուցելոյն եղբօրը ու ընտանիքին միւս անդամներուն՝ իրենց կրած դառն կորուստին առթիւ։ Յետոյ, դագաղը շոգեմակոյկով փոխադրուեցաւ Գուրուչէյմէ որուն եկեղեցիին մէջ ևս հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուելով՝ մարմինն ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ, գիւղին գերեզմանատունը։ Յուդարկաւորներէն՝ Տեարք Էսսեան, Գարակէօզեան և Յակոբօֆ ընտանիքին ուրիշ մտերիմներ դագաղին ընկերացած էին մինչև Գուրուչէյմէ ուր կրօնականներն ալ յաւակցական արտայայտութիւնք տեղի ունեցան, որոնց կը միացնենք նաև մեր ալ ցաւակցական զգացումները՝ մասնաւորապէս Յակոբօֆ եղբայրներուն որոնց վայելած համակրանքին ու յարգանքին հաւաստիքն էին՝ իրենց ողբացեալ հօր մահուան և յուդարկաւորութեան առթիւ եղած մխիթարական արտայայտութիւնները։

Յակոբօֆ, Ճիզմէճեան և Տէօթմէճեան ընտանիքները իրենց չնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք ներկայ գտնուելով հանգուցեալ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԷՖ. ՅԱԿՈԲՅԻ յուդարկաւորութեան ու թաղման, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին այս տխուր առթիւ։

Հիմնադիր—Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆ
ՏԻՐ ԵՆ ՏԵՐԵԿ—ՏՈՒԹ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԱՍԻՍ

Տպագրութիւն ԱՐԵՎԵԼԻՔ Օրագրի

CAISSE PATERNELLE

ՔԵՍ ԲԱԴԵՌՆԵԼ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՋ 1841 ԻՆ

ԿԸ ԳՈՐԾԷ ՅՐԱՆՍ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՕԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱԿԱԿՇՈՒՆ ՏԱԿ.

Այկզբէն ի վեր ապահովագրեալներու եղամ վնարում 300 միլիոն ֆր.

Այկզբէն ի վեր արձանագրեալ ապահովագրութիւն 700 միլիոն ֆր.

ԸՆԹԱՅԻԿ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՅՐ. 85,000,000

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ 62,750,000

Ուրեմն ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին վրայ պահանջարկ համեմատաբար թիւն է 74% որով ՔԵՍ ԲԱԴԵՐՆԵԼԻ ընծայած երաշխաւորութիւնը գեր ի վեր կը հանդիսանայ ուրիշ ընկերութեանց ցոյց տաւած երաշխաւորութիւնէն:

Ընկերութեան վարչական Խորհուրդը կ'զգու. ան է Ծանոթի ամէնէն նշանակար դրամատէրներէն. ինչպէս

Մ. ՌԸՆԷ ՊՐԻՍ, Արեւմտեան Ծրանայի երկաթուղեաց ընկերութեան եւ Բրէտի Լիօնէի վարչական Խորհրդոյ անդամ.

Մ. ՄԱՐԲԻ ՏԸ ՖԼԵՌ, Դրամադրամայի ընկերութեան վարչական Խորհրդոյ անդամ.

Մ. ԿՈՍՍ ՏԸ ՍԷՆ ԿԻԼԷՄ, նաեւ կին գանձապահ.

Մ. Օ. ՄԱԶԸՐԱ, Ընդհ. Տնօրէն Բրէտի Լիօնէի.

Թուրքիոյ Տնօրէն Գ. ԱՍՏՈՒԱՍՏԱՆՈՐ

Պալիս, Սալթան-Համա, Բասա Բաթրիքըզլու.

Ընկերութեան վրայ տեղեկութիւն առնելու համար դիմել Բրէտի Լիօնէի.

ԾԱՆՈԹ. -- Շահաւոր դիրք պիտի տրուի այն ֆենիչին որ կարեւոր արդիւնք մը րազորած քիչ ալ սննդապէս:

5-10

ՖԵՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՋԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի ՎԻԵՆՆԱ)

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ն. Ա. Բ. ԳՈՒԲՍ ԼՈՒԻ ՏԸ ՊԱՎԻԵՌ

ԼԱ ԷՍԹՐԵՅԵԱ

Ապահով սր. Ընկ. ընդդէմ հրդեհի եւ ծովային արկածներու (Ի ՄԱՏՐԻՏ)

Ապահովագրութիւն կը կատարուին լաւագոյն պայմաններով:

Սոյն ընկերութեանց Դրամաւորութիւնն է ի Կ. Պալիս, Բուէի Լիօնէ

Ընդհ. եւ լիազոր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

Գ. ՅԵՐԱՏԵԱՆ

Դրասենակ, Պալիս, Հանգրուլօ խան, Թ: 52-53-54-55-56 7-10

ՌՕՍԻԱ - ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 մարտ 20ի Կայս. Ուլազով արտօնուած

Կեդրոնատեղին Բեդերսպուրկ, իրեն յատուկ շէնքը:

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի ԿԵԱՆՔԻ վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՎԱՆ ՎՏԱՆԴՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈԳԵԿԱՌՔՈՎ ԵՒ ՇՈԳԵՆԱԻՈՎ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ ԿՈՍՐՈՒՆ ԴԷՄ:

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած 10,666,667 Ֆրանք

Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան 142,585,000 »

Ընկերութեան ապահովագրողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ վնասուց հատուցում 314,768,000 »

1903 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրին եւ տակոս 56,585,800 »

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոտա, Ղալաթիա, 6 10

ՅԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ունի կեանքի, օմիսի, արկածի, ցմահ թուակի միւղեր

VICTORIA ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական քննութեամբ եւ թէ՛ առանց բժշկական քննութեան
DE Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններ
BERLIN բուն վճարումները շաբաթական մասնավճարներով տեղի կունենան,
սկսեալ 5 դրուչէն

Ապահովագրեալ գումար 1903ին Ֆր. 1,244,457,577

Պահեստի դրամ 1902ին » 451,284,214

Հաստատուած 1853 սեպտ. 20ին ար- ԸՆԿ. ԴՐՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
ժայկանհրովարտակով եւ ուղղակի Օսմ. Կայս Պանքա
կառավարութեան հսկողութեան ներ- եւ Քրէտի Լիոնէ
քել:

Լիազոր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Տեսուչ

Պոլիս Քաթրերնոլու խան

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ քիւ 45 ԿԸ 45 Բ. 6 10

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆՑ ԱՊԱՀՈՎ ՂԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲՍԻՔ 1828-1829

Հ Ր Դ Ե Հ Ի Զ Ի Ի Ղ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	274,000,000	Փր.
1902ին գանձուած ապահովագրին	24,000,000	»
Դրամագլուխ երաշխաւորեալ	119,000,000	»
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	21,500,000,000	»

Կ Ե Ն Ս Ց Զ Ի Ի Ղ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	129,000,000	Փր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	272,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	158,000,000	»
1092ին գանձուած ապահովագրին	12,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիոն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայեն հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԶԷ ԳՏՆԵԼ ԸՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ:

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ գիներով: Նպաստաւոր պայ- պաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ որ եւ է ընկերութեան ծայմանները: Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիոնի ապահովագրողք ԶԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբուրքներէն, որոնց կենթարկ ուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բարդման (accumulation des bénéfices) ՅՈՒԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դուրսեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապա- ժովագրուին:

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելի Տնօրէնութիւն

Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասաժ Քաթրըն Օղլու

Մասնաճիւղ՝ Ղալաթիա, Ինայէթ Խան: Դործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

6-10

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ
(ՄԵԴՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱՐՈՅԺ

Մուգագէտիէ Հիւանդանոցին եւ

Պարսկական Դեսպանատան

Բերա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, քիւ 61

Զբոսանեան արաւոսման

Պալպալեան ամէն օր աղաւթի ամէն տե- ոակ հիւանդութիւններով տառապողներ, կ'ընդունի. իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեք- շաբթի մինչեւ ժամը 5: Գիշերուան օր եւ է ժամուն կարելի է դիմել: Պալպալեան կ'ե- րաշխաւորէ իր լեցուցած ու չինած աղուա- ները: Յորեկները աղուայ քաշել աւելու հա- մար որոշ վարձք մը չկայ. քաշել տուողին նամքէն կտրեալ է: Վկայեալ տառամարու- ժուհի Տիկին Բօլին եւս կը գտնուի միշտ նոյն դարմանատան մէջ: Աղագներուն ճիւղ 6-10

Գ Ա Տ Ը Գ Ի Ի Ղ Ի

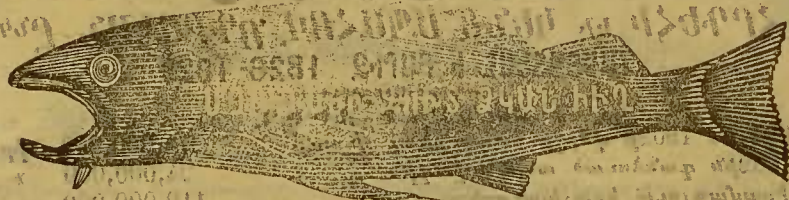
ՄԵԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Բացուած է սեպտեմբեր 6/19ին: Ունի

մէկ տարի նախակրթարանի եւ եօթը՝ կրթա- րանի շրջան մը: Յետոյ ուսանողք եթէ յար- մար դատուին՝ կը զրկուին Վննեակոյ Բարձ- րագոյն Վարժարանը եւ անկից Եւրոպայի ար- ուեստից համալսարաններ: — Լեզուներէն կ'ա- լանդուին Թուրքերէն, Հայերէն, Գաղղիերէն (նաեւ խօսեղուն պարտաւորիչ), Իտալերէն, Գերմաներէն, Անգլիերէն. — Ուսմանց ծրագ- րին մէջ կան նաեւ ձայնական եւ գործիա- կան երաժշտութիւն, մարմնամարզ եւ առող- ջաբանութիւն: — Վարժարանը ունի քսան ու- սուցիչներ ներքին եւ արտաքին, Պոլսոյ կա- րողագոյն դասատուներէն ընտրուած: — Իր ծովահայեաց անհամեմատ դիրքէն դատ շէնքին վրայ այս տարի կրեց կարեւոր փո- փոխութիւններ՝ առողջապահութեան աւելի եւս նպաստելու համար: — Փափաքողաց կը զրկուի Յայտագիրը:

10-10

24ԱՆ ԻՒՂԻ ՊԷՏԲ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿՍՐԵԻՈՐ ԱԶԴՄԸ

ԴԵՂԱՐԱՆ ԽԱՉԻԿ ՖԷՍՃԵԱՆ

ՍԿ. ՊՈԼԻՍ, ՄԱՏԻՄՈՍ ՓԱՇԱ ՊԱՇԻ, ԱՎՐՈՍ ԷՖ.Ի ԽԱՆԻՆ ՂԷՄ 261

Դեղարանս նկատելով, որ Պոլիսի կտրեւոր եւ կեղբոն մէկ տեղը գտնուելուն առթիւ, Մօրինայի ձկան իւղի մասին եղած խնդրանքները հետզհետէ շատցած են, այն խնդրանքին եւ ի մասնաւորի Ազնիւ յաճախողացն գոհացում մը տալու եւ փոքր ինչ ծառայութիւն մը մատուցանելու համար, ուրիշ եւս այս տեղում յայտարարելու թէ՛ մասնաւոր լաւ ծառայութեան մը համաձայն բերելու աւելած ըլլալով ԲԵԹԵՐ-ՄՕԼԼԷՐԻ Մօրինայի ձկան իւղին առաջին տեսակը, ԱՒԱՆՏ ՀՈՏԻ, կը ծախուի Դեղարանս՝ թէ մասնաւոր շինքերու մէջ եւ թէ քաղով, ամէնէն փափկակազ մոտամօքսի հաւար իսկ խիստ ախորժելի ըլլալով, թէ մեծերու եւ թէ՛ տկարակազմ պղտիկ տղայոց։ Ուստի ամէն անոնք, որոնք կը փափաքին խմել թէ ածան եւ թէ առանց հոցի զօտ եւ անխաղախ ձկան իւղ, թող հաճին զիմել դեղարանս, գէթ մէկ անգամուան կոյրծով մը ստուգելու մէք խօսքերուն ճշտութիւնը։ Սոյն բաղամանայ դեղարանը, այս անգամ իօր կազմակերպութիւնէ մը ետքը, խալիկ Ֆէսճեանի կողմանէ, քիչ առննուան մէջ պատիւը ունեցաւ գնահատելի արգայ հասարակութեան, որմէ քաջաբերուելով պէտքը կըզգայ իրեն սեղողութիւնը եւ նպատակը ներկայացնել հարուստեան։

ՆՊԱՏԱԿ.— Դո՛ւ ձգել իր յաճախողները միշտ՝ դեղերու թարմութեամբ, եւ տրուեստին խղճամիտ գործադրութեամբ։

ՈՒՂԼՈՒԹԻՒՆ.— Մաքրութիւն, ապանեխման դժուրութիւն եւ պարկեշտութիւն դեղարանին սկզբունք եղած են։

Երոնպակեան օտան մը հետ բանակցած ըլլալով ամէն շաբթու պատուաստի թարմ քիւպեր (աք գալիսի) կը հառնին ըստալով։

Ամէն օր Դեղարան յաճախող Հայ եւ օտաւորագրի բժիշկներէն յիշենք մասնաւորաբար հաւրածաճ ԲԺԻՇԿ ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ԼԵՑ. որ ամէն Դ. Ե. Շ. օրեր ժամը 8—11 իրեն դիմող հիւանդները կը դարձանէ իրեն ծառայ փորձառութեամբ եւ մասնագիտութեամբ. դեղարանին մասնաւոր դարձանասրահը, Դեղարանը աւելին աւել ԴԻՇԵՐԱՅԻՆ ՍՊԱՍ. 2—10

Դեղարանս — Դեղագործ ԲՈՒՄԵՆՆԻ ԿՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԿՍՐԵԻՈՐ ԱԶԴՄԸ